

Matija Ostović

**Sudjelovanje hrvatske dijaspare u izbornom sustavu
Republike Hrvatske**

Diplomski rad

**Zagreb
2019.**

Matija Ostović

**Sudjelovanje hrvatske dijaspeore u izbornom sustavu
Republike Hrvatske**

Diplomski rad

predan na ocjenu Geografskom odsjeku
Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
radi stjecanja akademskog zvanja
magistra geografije

**Zagreb
2019.**

Ovaj je diplomski rad izrađen u sklopu diplomskog sveučilišnog studija *Geografija; smjer: Geografski informacijski sustavi* na Geografskom odsjeku Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, pod vodstvom prof. dr. sc. Zorana Stiperskog

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Diplomski rad

Sudjelovanje hrvatske dijaspore u izbornom sustavu Republike Hrvatske

Matija Ostović

Izvadak: Hrvatska je država koja ima relativno veliki broj svojih državljana u inozemstvu tj. dijasporu. Hrvatska dijaspora trenutno ima pravo sudjelovanja na hrvatskim predsjedničkim i parlamentarnim izborima te na referendumima. Hrvatska dijaspora ima i pravo na predstavljanje u Hrvatskom saboru; na parlamentarnim izborima biraju se 3 saborska zastupnika za dijasporu. Od početka povijesti Hrvatske kao samostalne države vode se brojne rasprave o pravu glasa i predstavljanju dijaspore u parlamentu. Kada se proanaliziraju primjeri i iskustva drugih država s izborima i dijasporom, i kad se pogledaju prednosti i nedostaci određenih izbornih rješenja, zaključak je da dijaspora ima određene zasluge prema Hrvatskoj i pošteno je da ima pravo glasa na predsjedničkim i parlamentarnim izborima te na referendumima. Rješenje od 3 zastupnička mandata čini se optimalno uz promjene u vidu uvođenja tri jednomandatna okruga, glasovanja putem pošte i/ili preko interneta i testa poznavanja hrvatskog jezika.

58 stranica, 15 grafičkih priloga, 6 tablica, 17 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Hrvatska, dijaspora, izbori, glasovanje,

Voditelj: Prof. dr. sc. Zoran Stiperski

Povjerenstvo: Prof. dr. sc. Zoran Stiperski
Doc. dr. sc. Slaven Gašparović
Doc. dr. sc. Luka Valozić

Tema prihvaćena: 8.2.2018.

Rad prihvaćen: 7.2.2019.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Master Thesis

Participation of Croatian Diaspora in the Croatian Electoral System

Matija Ostović

Abstract: Croatia has a relatively high number of their citizens living abroad, the so called diaspora. Croatian diaspora currently have the right to participate in Croatian presidential and parliamentary elections and referendums. This also means that the members of Croatian diaspora have the right to be elected in the Croatian Parliament; three Members of Parliament are elected by diaspora. Since the beginning of Croatia as an independent country numerous debates have been in progress as to how the diaspora should be represented. When we analyze other countries' examples and experiences with regards to elections and diaspora, the conclusion is that the diaspora have in many ways contributed to the state of Croatia, so it is fair that they have the right to vote at presidential and parliamentary elections. The solution of three MP mandates seems optimal with possible changes in the form of introducing three one-mandate regions, postal voting and/or internet voting and Croatian language tests.

58 pages, 15 figures, 6 tables, 17 references; original in Croatian

Keywords: Croatia, diaspora, election, voting

Supervisor: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor

Reviewers: Zoran Stiperski, PhD, Full Professor
Slaven Gašparović, PhD, Assistant Professor
Luka Valožić, PhD, Assistant Professor

Thesis submitted: 8.2.2018.

Thesis accepted: 7.2.2019.

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Opće teze o glasovanju iz dijaspore	4
3. Hrvatska dijaspora i njezino sudjelovanje u izbornom sustavu Republike Hrvatske.....	6
3.1. Povijest glasovanja iz dijaspore u Hrvatskoj.....	8
3.2. Registar hrvatskih birača u dijaspori.....	15
3.3. Odnos hrvatske dijaspore prema Hrvatskoj i hrvatskome društvu.....	16
3.4. Hrvati u Bosni i Hercegovini.....	20
3.5. Analiza izbornih rezultata u dijaspori na posljednjim predsjedničkim i parlamentarnim izborima u Hrvatskoj	22
4. Primjeri rješavanja pitanja glasovanja iz dijaspore.....	28
4.1. Francuska, Italija i Portugal.....	31
4.2. Bjelorusija i Indonezija.....	32
4.3. Kostarika i Salvador.....	33
4.4. Kategoriziranje pojedinaca u dijaspori.....	34
5. Argumenti 'ZA' i 'PROTIV' prava glasa za dijasporu.....	36
6. Prijedlozi za promjene u hrvatskom izbornom sustavu.....	39
7. Alternativni sustavi glasovanja na izborima.....	43
7.1. Glasovanje preko interneta	43
7.2. Glasovanje putem pošte	49
8. Zaključna razmatranja.....	51
9. Literatura i izvori.....	56

1. Uvod

Pravo sudjelovanja državljana pojedine države koji imaju prebivalište u inozemstvu je pitanje oko kojega su se kroz povijest vodile brojne rasprave, a u najnovije doba posebice dobiva na značaju zbog procesa globalizacije. Za stanovništvo sa spomenutom karakteristikom uglavnom se rabi već uvriježeni pojam *Dijaspora*. Proces globalizacije podrazumijeva smanjenje vremena potrebnog da se dođe od točke A do točke B u bilo kojem području života uslijed napretka tehnologije i osuvremenjivanja prijevoznih sredstava, a posljedica toga je sve veća mobilnost stanovništva pa tako i česte promjene mjesta prebivališta koje su prije recimo 100 ili 200 godina bile prisutne u znatno manjoj mjeri nego danas. Česte promjene mjesta prebivališta uzrok su sve većeg broja pripadnika dijaspora u svijetu pa je stoga pitanje uključivanja dijaspora u izborni sustav (pravo glasa na političkim izborima i referendumima) aktualno u svim suverenim državama svijeta i teško je pronaći optimalno rješenje kojim bi svi bili zadovoljni, kako birači i građani u domicilnim državama, tako i raseljeno stanovništvo neke zemlje.

Pojam dijaspora nije jednoznačan, odnosi se na široku populaciju te postoji više definicija i shvaćanja dijaspora kao i koncepata koji nam daju ideju što bi dijaspora trebala biti i koje su karakteristike pojedinaca koji sačinjavaju dijasporu.

Sl.1. Globalizacija

Izvor: Rettaile , D., 2012: 10 lieux de la Mondialisation, Major Prepa, [URL 1](#), [URL 2](#) 29.9.2018.

Vertovec (1999) smatra da je dijaspora zapravo pojam koji se odnosi na populaciju, tj. skup pojedinaca za koje se može reći da su „transnacionalizirani“ ili „deteritorijalizirani“ što bi značilo da njihove socijalne, ekonomske, kulturne i političke mreže izlaze iz okvira granica nacionalnih država te bi se moglo reći da pripadnici dijaspore „premrežavaju svijet“.

Božić (2012) ističe da je dugo vremena prevladavao način tretiranja dijaspore kao populacije s jasnim etničkim identitetom; „Zamišljanje dijaspore kao populacije s jasnim i jedinstvenim etničkim identitetom koji se preklapa s dominantnim etničkim identitetom u domovini, jasno konceptualiziranoj kao nacija-država, a koji se razlikuje od dominantnih etničkih identiteta u zemljama u kojim zamišljeni pripadnici dijaspore žive“ (Božić, 2012, 10).

Brubaker (2005) uočava da pojam dijaspora pomalo gubi svoj smisao uslijed procesa globalizacije te da svi pomalo postajemo „građani svijeta“, a za prethodno spomenuti pristup koji je objasnio Božić (2012) Brubaker kaže da pati od metodološkog „grupizma“. Općenito, Brubakerova teza je da bi nacije trebalo promatrati kao fragmentarne i raznolike, a ne kao

skupine ljudi čiji je identitet omeđen granicama te ističe tri temeljna elementa koji obilježavaju pojam „dijaspore“, a to su raspršenost, orijentacija domovini i održavanje granica.

Vertovec u svojem radu iz 1999. godine koristi pojam „transnacionalizam“ kao objekt svoje analize. Vertovec dijasporu percipira kao jedan od osnovnih primjera transnacionalnih zajednica zato što su pripadnici dijaspora individue s dvojnim ili ponekad i višestrukim identitetom te slikovito opisuje pripadnike dijaspora kao pojedince koji su zapravo istovremeno „u svome domu i odsutni od svoga doma“ i „ovdje i tamo“. Vertovec pojašnjava da transnacionalne zajednice često znaju biti stavljanje u negativan kontekst jer društva povezana s nasiljem i terorizmom nerijetko imaju transnacionalni predznak. Vertovec (1999) kao primjer ističe da se ministarstvo obrane Sjedinjenih Američkih Država 1996. godine očitalo o svom stavu o transnacionalizmu kao nečim povezanim s terorizmom, kriminalom i pobunama.

Općenito, kad se raspravlja o pojmu dijaspora u prvom je planu pitanje identiteta pripadnika dijaspora. Pripadnici dijaspora mogu se tretirati kao etnički pripadnici države njihovog podrijetla, kao etnički pripadnici države u kojoj borave, kao pojedinci s dvostrukim etničkim identitetom te kao pojedinci s višestrukim, tj. transnacionalnim identitetom. Najsažetije objašnjenje dijaspora bilo bi da je to skup pojedinaca koji ne žive na teritoriju svoje etničke domovine.

Kasapović (2010) ističe da povjesničari smatraju da je pravo glasovanja iz inozemstva prvi put stupilo na snagu još za vrijeme Rimskog Carstva, a u modernoj povijesti prva ga je uvela Grčka koja je 1844. godine koja je osigurala zakonsko pravo svojim državljanima izvan Grčke da glasuju za grčku Nacionalnu skupštinu. U drugoj polovici 19. stoljeća još je nekoliko država učinilo isto, no to se uglavnom odnosilo na vojno osoblje koje je u vrijeme izbora boravilo na službenom zadatku u inozemstvu; tj. ratovalo je u ime matične države te Kasapović (2010) tvrdi da tadašnji oblici prava glasovanja iz dijaspora imaju malo toga zajedničkog sa današnjim, modernim poimanjem prava glasovanja iz dijaspora.

Današnji razmještaj stanovništva svijeta uvjetovan je dubokim i ubrzanim promjenama uslijed globalizacije; intenzivnim migracijama stanovništva u potrazi za boljim životom, kako u materijalnom, tako i u kulturnom, socijalnom i političkom pogledu te na taj način nastaju i populacijski rastu dijaspora. Vlasti velikog broja država našle su se u relativno kratkom vremenu suočene s velikim brojem svojih građana raseljenih svugdje po svijetu, a

među njima je i Hrvatska čija je dijaspora jedna od većih u svijetu ako se pogleda relativni odnos broja stanovnika u dijaspori i broja stanovnika koji živi na hrvatskom teritoriju. Cilj ovog rada je proanalizirati trenutni obrazac uključivanja hrvatske dijaspori u hrvatski izborni sustav te pokušati procijeniti jesu li potrebne određene promjene u budućnosti. Promatrat će se i druge države u svijetu, njihova dijaspora te način uključivanja dijaspore u izborni sustav te će se povući paralela s Hrvatskom. Također, važno je reći ponešto o povijesnom i geografskom aspektu hrvatske dijaspore, njezinoj sadašnjoj povezanosti s Hrvatskom koja podrazumijeva uključenost dijaspore u svakodnevni život na tlu Republike Hrvatske te njezin kulturni, socijalni i materijalni doprinos Republici Hrvatskoj.

2. Opće teze o glasovanju iz dijaspore

Podolnjak (2011) naglašava da pravo glasovanja iz dijaspore nije nimalo neproblematična tema te da ju ne treba shvaćati neozbiljno zato što ozakonjenje prava glasa državljanima pojedine države koji imaju prebivalište u inozemstvu zapravo prkosi jednom od osnovnih načela prava glasa na političkim izborima i referendumima, a to je da glasači imaju prebivalište unutar državnog teritorija. Također, Podolnjak (2011) ističe nekoliko temeljnih pitanja vezanih uz glasovanje vlastitih građana u drugoj države koja muče znanstvenike diljem svijeta; „Je li širenje građanskih prava na građane u inozemstvu znak napretka prema inkluzivnijem demokratskom sustavu? Treba li ohrabrivati takvo proširenje? Treba li kritizirati države koje pravo glasa ne omogućuju svojim državljanima izvan državnih granica ili bi trebalo osuditi one države koje to omogućuju, jer na taj način potkopavaju temeljne postavke demokratske odgovornosti?“

Nohlen i Grotz (2007) ističu da se političko pravo glasovanja iz dijaspore može promatrati kao dio univerzalnog prava glasa (eng. Universal suffrage) te se kao takvo smatra jednim od civilnih prava građana i da se na taj način proširuje ukupna politička participacija. No, ova dvojica autora idu i korak dalje ističući da pitanje prava sudjelovanja dijaspore u izbornom sustavu neke zemlje može potaknuti brojne rasprave i izazvati konflikte ukoliko se rezultati izbora u dijaspori bitno razlikuju od izbornih rezultata dobivenih glasanjem unutar matične države, a posebice ako glasovi iz dijaspore mijenjaju ukupan ishod izbora tj. ako direktno odlučuju o pobjedniku izbora.

Nohlen i Grotz (2007) ističu da je zapravo teško pronaći optimalno rješenje u pogledu prava glasa za pripadnike dijaspore zato što ako se pripadnicima dijaspore neke države ne dopusti da sudjeluju na političkim izborima dotične države može se smatrati kako rezultati izbora

nisu u potpunosti legitimni dok s druge strane, ukoliko se ozakoni glasovanje iz dijaspore, političke opcije nezadovoljne rezultatom koji su postigle u dijaspori mogu tvrditi da se dopuštanjem dijaspori da glasuje pogoduje političkoj opciji koja je postigla najbolji rezultat u dijaspori. Nadalje, Nohlen i Grotz (2007) smatraju da ne postoji idealni obrazac organizacije glasovanja iz dijaspore te da kad se jednom donese odluka o ozakonjenju prava pripadnika dijaspore pojedine države na sudjelovanje na političkim izborima potrebno je dijasporu uklopiti u izborni sustav na način da se u obzir uzme kontekst dotične države; tj. broj i rasprostranjenost pripadnika dijaspore te opći odnos države sa svojom dijasporom.

Glasovanje dijaspore na političkim izborima i referendumima pojedine države predstavlja velik izazov što se tiče organizacije jer postoji nekolicina logističkih poteškoća koje mogu prouzročiti nepravilnosti tijekom izbornog procesa ako se ne riješe na pravilan način. Kao neka od ključnih pitanja Nohlen i Grotz (2007) ističu ova: Kako organizirati registraciju birača u inozemstvu? Kako spriječiti duplu registraciju i duplo glasovanje bazirano na različitim osobnim dokumentima? Što s političkim pravima osoba koje ilegalno žive u zemlji domaćinu?

Navaro, Morales i Gratschew (2007) ističu kako važnost koja se pridaje pitanju političkih prava dijaspore pojedine države uvelike ovisi o omjeru broja stanovnika države i broja pripadnika dijaspore. Primjerice, ako država ima veliki broj stanovnika i malu dijasporu pitanje prava glasa za pripadnike dijaspore neće biti od velikog značaja jer postoji gotovo nikakva šansa da će glasovi iz dijaspore promijeniti rezultat političkih izbora ili referenduma. Nasuprot tome, ako država ima mali broj stanovnika i veliku dijasporu jasno je da će se znatno veća važnost pridavati pitanju prava glasa dijaspore jer postoji realna vjerojatnost da će glasovi iz dijaspore promijeniti rezultat izbora ili referenduma te tako direktno utjecati političku i opću situaciju u državi. Hrvatska pripada tipu države koja ima relativno veliku dijasporu u odnosu na broj stanovnika i time se mogu objasniti učestale rasprave oko pitanja glasovanja iz dijaspore.

Nohlen i Grotz (2007) uočavaju da je još kompliciranija situacija što se tiče organizacije kad je veliki broj pripadnika dijaspore pojedine države koncentriran u jednoj stranoj državi, a među takve primjere pripada i Hrvatska čiji je veliki broj pripadnika dijaspore koncentriran u susjednoj Bosni i Hercegovini. Nohlen i Grotz (2007) naglašavaju da je kod takvih primjera kao što je hrvatska dijaspora u Bosni i Hercegovini veliki izazov osigurati da

izborni proces ne podlegne stranačkim interesima, a poznato je i da je na hrvatskim političkim izborima često bilo riječi o netransparentnosti.

Svaka država na svijetu ima specifičnu situaciju što se tiče dijaspor; kod nekih država je dijaspora brojna i broji čak više stanovnika nego što ih živi na teritoriju matične države dok pojedine države imaju vrlo mali broj svojih državljana koji žive u inozemstvu. Također, pojedine dijaspor su veoma povezane sa svojom matičnom državom dok kod nekih država to nije slučaj. Na temelju svojeg odnosa prema dijaspori i općenitoj percepciji svoje dijaspor svaka pojedina država odlučuje hoće li uključiti dijasporu u svoj izborni sustav i ako da, na koji će to način biti.

3. Hrvatska dijaspora i njezino sudjelovanje u izbornom sustavu Republike Hrvatske

Hrvati su narod koji prema većini procjena broji 7-9 milijuna pripadnika u čitavom svijetu, a na teritoriju Republike Hrvatske ih je prema popisu stanovništva 2011. godine živjelo nešto manje od 4 milijuna (RH broji 4 284 889 stanovnika, no neznatno manje od 4 milijuna onih koji žive na teritoriju RH su se izjasnili kao Hrvati) što znači da je broj Hrvata u inozemstvu podjednak broju Hrvata u Hrvatskoj. Najveći broj pripadnika hrvatske dijaspor živi u Bosni i Hercegovini (oko 500 000) gdje Hrvati predstavljaju jedan od triju konstitutivnih naroda uz Srbe i Bošnjake. Hrvati u Bosni i Hercegovini se najčešće ističu kao poseban aspekt proučavanja hrvatske dijaspor zato što je situacija s Hrvatima u Bosni i Hercegovini znatno kompleksnija u odnosu na ostatak hrvatske dijaspor u svijetu, što posebice dolazi do izražaja u najnovije vrijeme zbog ratnih zbivanja na prostoru bivše Jugoslavije 1990-ih godina, koja su uvelike utjecala na broj i međusobni odnos pripadnika triju konstitutivnih naroda u Bosni i Hercegovini. Nakon Bosne i Hercegovine, najviše pripadnika hrvatske dijaspor broje prekooceanske države Sjedinjene Američke Države, Čile i Argentina te europske države Njemačka i Austrija. Općenito, može se reći da su Hrvati u ozbiljnijem broju zastupljeni na 4 kontinenta, a to su Europa, Sjeverna Amerika, Južna Amerika te Australija i Oceanija.

Iseljavanje Hrvata kroz povijest se u većini literature dijeli na nekoliko valova iseljavanja. Iseljavanje od 15. stoljeća do 1880. godine uglavnom je posljedica brojnih ratova na teritoriju današnje Republike Hrvatske, a iseljavalo se uglavnom u srednjoeuropske države (Austrija, Slovačka, Češka, Mađarska, Slovenija te zapadni dio Rumunjske) te u Italiju (pokrajina Molise). Akrap i Strmota (2014) ističu da iseljavanje iz Hrvatske u većem

razmjeru započinje u posljednja dva desetljeća 19. stoljeća i od tada sve do danas ima vrlo jak utjecaj na demografsko stanje u Hrvatskoj. Također, Akrap i Strmota (2014) naglašavaju da su iseljavanja iz Hrvatske do 1898. godine bila velikim dijelom ilegalna zato što austrijske vlasti nisu bile blagonaklone prema iseljavanju te da zbog toga nedostaju evidencije o mnogim pojedincima koji su iselili prije 1898. godine.

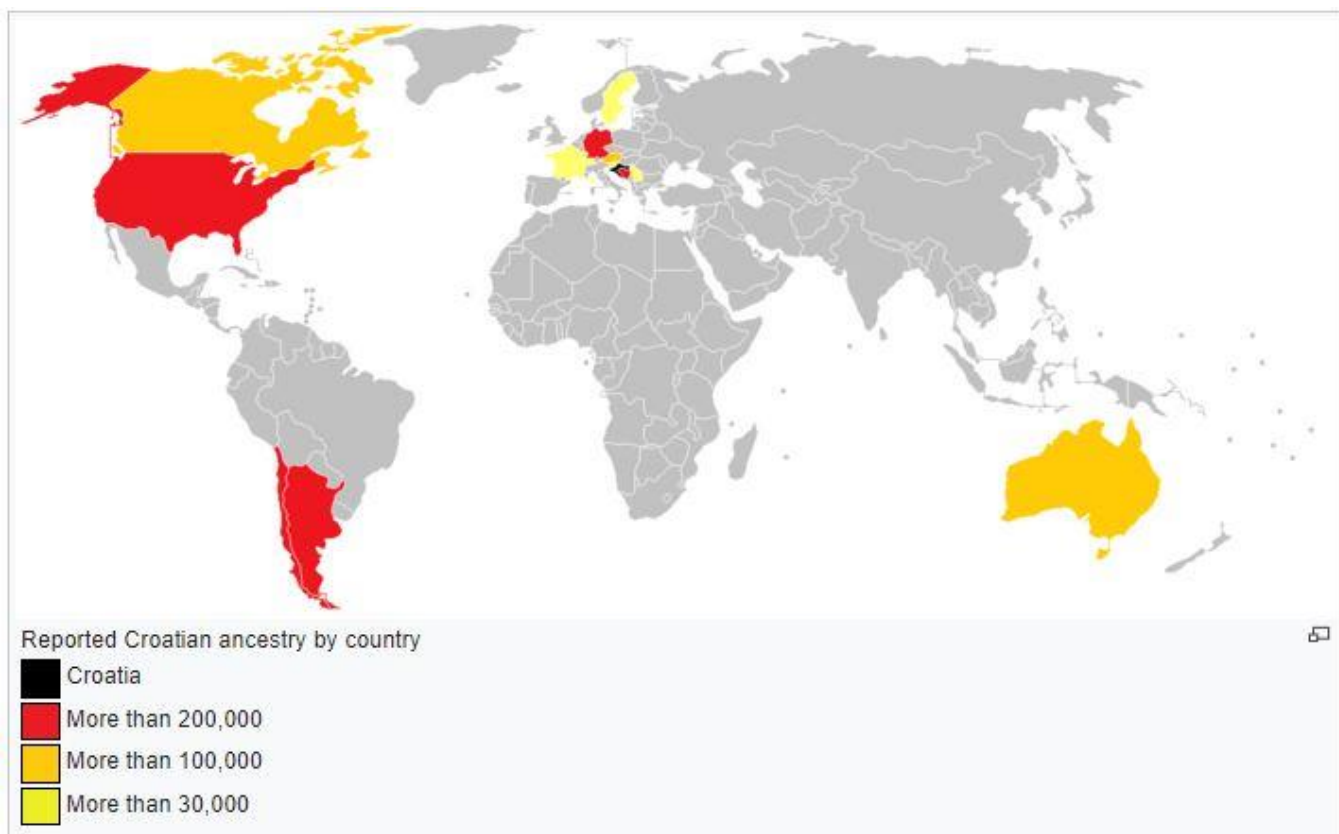
Između 1880. godine i Prvog svjetskog rata Hrvati masovno iseljavaju u prekomorske države (Sjedinjene Američke države, države Latinske Amerike, Australija, Novi Zeland). Između dva svjetska rata najviše se iseljava u Europu i Južnu Ameriku, a tijekom Drugog svjetskog rata i u razdoblju neposredno nakon iseljavanja je uglavnom politički motivirano i glavna meta hrvatskih iseljenika postaju države Južne Amerike; ponajviše Čile i Argentina. Od Sredine 1960-ih do početka 1990-ih Hrvati najviše iseljavaju u države zapadne Europe te nešto manje u prekomorske države i emigracija je pretežito ekonomske prirode, ali niti politička migracija nije zanemariva.

Emigracija 1990-ih godina je posljedica Domovinskog rata koji je vođen na hrvatskom teritoriju i u kojem je Republika Hrvatska postala samostalna država. Hrvatsko je stanovništvo potaknuto ratnim zbivanjima podjednako emigriralo u zapadnoeuropske i prekomorske države. Akrap i Strmota (2014) ističu da je 1990-ih godina u Hrvatskoj došlo do propadanja velikog broja tvornica s mnogo zaposlenika prilikom promjene iz komunističkog gospodarskog sustava u kapitalistički te da je to bio također značajni potisni čimbenik za iseljavanje stanovništva uz Domovinski rat.

Ulaskom Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine najpoželjnije odredište hrvatskih emigranata postaju razvijene države Europske Unije u koje Hrvati odlaze u potrazi za poslom i boljim životom.

Kasapović (2010) je stajališta da u Hrvatskoj prevladava podosta arhaično i ekstenzivno razumijevanje dijaspora kao takve; što znači da se pod pojmom dijaspora podrazumijeva skup po svijetu raštrkanih i nepovezanih pojedinaca istog etničkog podrijetla. Nasuprot tome, prema modernim shvaćanjima dijaspora se tretira kao „socijalno-politička formacija“ koja obuhvaća dobrovoljno ili prisilno iseljene pripadnike pojedine etničke zajednice koji održavaju povremene ili stalne veze sa svojom domovinom i s pojedincima i skupinama istog etničkog podrijetla svugdje u svijetu. U modernoj literaturi dijaspora je percipirana kao aktivna, a ne kao pasivna zajednica upravo zbog povezanosti između pripadnika dijaspora. Kasapović (2010) zaključuje da je u Hrvatskoj percepcija dijaspora nešto drugačija; „No, u

Hrvatskoj je prevladalo shvaćanje dijasporne zajednice svih Hrvata i njihovih potomaka na svijetu, neovisno o odnosu prema izvornome nacionalnom identitetu, vezanosti za domovinu, povezanosti s drugim skupinama istog etničkog podrijetla i aktivnostima u tzv. naddržavnoj mreži“ (Kasapović, 2010, 17).

Sl. 2. Broj pripadnika hrvatske dijasporne po državama svijeta

Izvor: Croats, Wikipedia, [URL 3](#), [URL 4](#) 7.10.2018.

3.1. Povijest glasovanja iz dijasporne u Hrvatskoj

Pravo sudjelovanja hrvatske dijasporne na parlamentarnim izborima u Republici Hrvatskoj ima svoju povijest od 1995. godine kada se u izborni zakon uvodi posebna izborna jedinica za dijasporu u kojoj hrvatski državljani s prebivalištem izvan Republike Hrvatske glasuju za 12 svojih predstavnika u Hrvatskome saboru. Na parlamentarnim izborima 1995. godine u novoj je jedinici na birališta izašlo tek nešto više od 27% ukupnog broja upisanih birača (109 389 birača od 398 839 upisanih), od čega su prevladavali Hrvati u Bosni i Hercegovini. Podolnjak (2011) ističe kako su postojale velike nesuglasice između tada vladajuće Hrvatske demokratske zajednice i oporbenih stranaka oko pitanja glasovanja iz dijaspora zato što je Hrvatska demokratska zajednica osvojila svih 12 zastupničkih mjesta u novoj izbornoj

jedinici te tako znatno uvećala svoju parlamentarnu većinu (59% u usporedbi s 54,8% bez mandata iz dijaspori). Podolnjak (2011) ističe da je na parlamentarnim izborima 1995. godine za jedan mandat u posebnoj izbornoj jedinici za dijasporu bio potreban tek 8981 glas dok je za jedan mandat u zemlji bilo potrebno 30 217 glasova (oko 3 puta više) iz čega se razaznaje jasan nesrazmjer te smatra da je to bio klasičan primjer izbornog inženjeringa od strane Hrvatske demokratske zajednice. Na disproporciju utjecaja glasova u dijaspori i glasova unutar zemlje na izborima u Hrvatskoj ukazuju i Navaro, Morales i Gratschew (2007) ističući baš Hrvatsku kao primjer gdje se dogodilo da glas u zemlji i glas iz dijaspori nemaju jednaku težinu.

Nezadovoljstvo oporbe potaknulo je brojne rasprave te je krajem 1999. godine, neznatno prije raspisivanja novih parlamentarnih izbora koji su održani 3. siječnja 2000., donesen novi izborni zakon koji je među raznim ostalim promjenama obuhvatio i pitanje prava glasovanja iz dijaspori.

Prema novom izbornom zakonu 1999. godine, broj zastupnika koji predstavljaju hrvatsku dijasporu u Hrvatskom saboru se određivao tzv. nefiksnom kvotom što znači da se ne zna unaprijed koliko će biti zastupnika hrvatske dijaspori u parlamentu, nego taj broj ovisi o omjeru odaziva birača koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj i birača pripadnika hrvatske dijaspori. „Broj zastupnika koji će izabrati birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj u posebnoj izbornoj jedinici utvrđen je na sljedeći način: Ukupni broj važećih glasova birača u deset izbornih jedinica u Republici Hrvatskoj dijeli se sa 140 koliko se ukupno zastupnika bira u tim izbornim jedinicama. Dobivenim rezultatom (količnikom) dijeli se broj važećih glasova u posebnoj izbornoj jedinici. Rezultat koji se dobije jest broj zastupnika koji je izabran u posebnoj izbornoj jedinici. Ako rezultat nije cijeli broj, zaokružuje se na cijeli broj na 0,5 na više, a ispod 0,5 na niže“(Podolnjak, 2011, 42).

Godine 1999. donesen je i novi zakon o izbornim jedinicama koji vrijedi još i danas, a prema kojemu se na parlamentarnim izborima u Hrvatskoj glasuje u ukupno dvanaest izbornih jedinica. Teritorij Republike Hrvatske je podijeljen na deset izbornih jedinica u kojima se od 1999. do danas uvijek biralo 14 zastupnika u Hrvatski sabor. Jedanaesta izborna jedinica je za hrvatske državljane koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj tj. dijasporu, a dvanaesta izborna jedinica obuhvaća cjelokupni teritorij Republike Hrvatske i u njoj svoje zastupnike biraju pripadnici autohtonih nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj.

Sustav tzv. nefiksne kvote primjenjivan je na parlamentarnim izborima 2000., 2003. i 2007. Tako je na parlamentarnim izborima 2000. godine ostvareno 6 zastupničkih mandata u posebnoj izornoj jedinici za dijasporu, na parlamentarnim izborima 2003. taj je broj pao na četiri mandata, a 2007. je ostvareno pet mandata.

Podolnjak (2011) upozorava da je sustav nefiksne kvote otvarao teoretsku mogućnost da broj mandata u Hrvatskom saboru bude veći nego što je to dopušteno prema Ustavu; „Kako se u 10 općih izbornih jedinica bira ukupno 140 zastupnika, a u 12 izornoj jedinici osam zastupnika nacionalnih manjina, to bi teoretski izbor 14 zastupnika u 11. izornoj jedinici (birači bez prebivališta u Republici Hrvatskoj) mogao dovesti do izbora ukupno 162 zastupnika, a to bi bilo protivno članku 72. Ustava Republike Hrvatske koji propisuje da Hrvatski sabor ima najmanje 100, a najviše 160 zastupnika“ (Podolnjak, 2011, 43).

Članak 72. je ostao neizmijenjen do danas pa je tako raspon dopuštenog broja zastupnika u Hrvatskom saboru i dalje od sto do stotinu i šezdeset, no sustav nefiksne kvote više nije na snazi pa teoretska mogućnost da više od 160 zastupnika bude izabrano u Hrvatski sabor više ne postoji.

Tab.1. Političko predstavljanje dijaspore u Hrvatskom saboru od 1995. do 2007.

Godina	Broj mjesta u Zastupničkom domu, odnosno jednodomnom Hrvatskom saboru od 2003.	Broj mjesta za državljane bez prebivališta u Republici Hrvatskoj	Postotni udio	Napomena
1995.	128 (108+12+8)	12	9,4	Fiksni 10% zastupnika, isključujući zastupnike manjina birano je u jednom izbornom okrugu koji je obuhvaćao cijeli svijet, prema D'Hondtovoj metodi
2000.	151 (140+6+5)	6	4,0	Nefiksna kvota. Broj zastupnika se utvrđivao tako da se ukupan broj glasova u 11. okrugu podijeli s prosječnim brojem glasova koji je bio potreban za osvajanje jednog mandata u zemlji. Količnik je izražavao broj mandata koji je pripadao dijaspori. Mandati su se raspoređivali po D'Hondtovoj metodi
2003.	152 (140+4+8)	4	2,6	Nefiskna kvota

2007.	153 (140+5+8)	5	3,3	Nefiksna kvota
-------	---------------	---	-----	----------------

Izvor: Podolnjak, R., 2011: **Dijaspورا i izbori za Hrvatski sabor – Prijedlog novog modela izbora tri zastupnika hrvatskih građana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj**, *Izbori zastupnika u Hrvatski sabor i referendum* / Barbić, Jakša - Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, 33-52

Krajem 2010. godine donesena je nova izmjena izbornog zakona prema kojoj broj zastupničkih mjesta u posebnoj izornoj jedinici za dijasporu ponovno postaje fiksna i iznosi 3 zastupnička mjesta; „Zastupnici koji će biti izabrani s kandidacijskih lista u posebnoj izornoj jedinici birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, utvrđuju se na sljedeći način: Ukupan broj važećih glasova koji je dobila svaka kandidacijska lista (biračka masa liste) dijeli se s brojevima od 1 do zaključno 3, pri čemu se uvažavaju i decimalni ostaci. Od svih dobivenih rezultata treći rezultat po redu jest zajednički djelitelj s kojim se dijeli ukupan broj važećih glasova svake kandidacijske liste (biračka masa liste). Svaka kandidacijska lista dobit će onoliko od 3 zastupnička mjesta koliko puta ukupni broj njezinih važećih glasova (biračka masa liste) sadrži zajednički djelitelj, uključujući i decimalne ostatke“¹. Novi izborni zakon primijenjen je na parlamentarnim izborima 2011., 2015. i 2016. godine i na snazi je još i danas.

Broj zastupničkih mandata za dijasporu u Hrvatskom saboru tako je od početnih 12 pao na samo na 3 mandata. Razlika je još veća kada se pogleda omjer broja zastupnika dijaspore i ukupnog broja zastupnika u Hrvatskom saboru nekad i danas; u trećem sazivu Hrvatskog sabora (1995. – 1999.) zastupnici dijaspore činili su čak 9,4 % ukupnog broja saborskih zastupnika (12 od 128) dok taj udio u sadašnjem (devetom) sazivu Hrvatskog sabora iznosi 2,0% (3 zastupnika dijaspore od ukupno 151 zastupnika) identično kao i u dva prethodna saziva Hrvatskog sabora.

Hrvatska je primjer države gdje je na svim političkim izborima u povijesti jedna stranka svaki puta uvjerljivo pobijedila u dijaspori, a to je Hrvatska demokratska zajednica (HDZ). Još od parlamentarnih izbora 1995. godine kada su hrvatski državljani u inozemstvu prvi puta imali pravo sudjelovanja na hrvatskim parlamentarnim postoji nezadovoljstvo drugih političkih opcija među kojima se najviše ističe Socijaldemokratska partija Hrvatske (SDP);

¹ [Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, NN 145/2010 \(24.12.2010.\)](#)

uz Hrvatsku demokratsku zajednicu najveća hrvatska politička stranka. Podolnjak (2011) kao primjer ističe predsjedničke izbore 2009. – 2010. na kojima je Socijaldemokratska partija Hrvatske dobila samo 8% glasova birača iz dijaspori što je zasigurno potaklo članove Socijaldemokratske partije Hrvatske da se pobune i da pokušaju svojim utjecajem smanjiti važnost glasova iz dijaspori na idućim parlamentarnim izborima. U svojem naumu članovi Socijaldemokratske partije Hrvatske su u nekoj mjeri i uspjeli i ubrzo nakon predsjedničkih izbora 2009./2010. donesen je novi izborni zakon prema kojem dijaspora izglasava 3 zastupnička mandata na parlamentarnim izborima što je velika promjena u odnosu na čak 12 zastupnička mandata za dijasporu na parlamentarnim izborima 1995. godine.

Nova izmjena izbornog zakona 2010. godine nastala je kao svojevrstan kompromis između tada vladajuće Hrvatske demokratske zajednice i oporbe, a Podolnjak (2011) ističe riječi Zorana Milanovića; predsjednika Socijaldemokratske partije Hrvatske (SDP), najjače sadašnje i tadašnje hrvatske oporbene stranke : „Jedno kompromisno rješenje koje nije savršeno, ali koje će nas zadovoljiti sljedećih desetak godina“.

Treba reći da su zadnji parlamentarni izbori u Republici Hrvatskoj na koje je Socijaldemokratska partija Hrvatska izašla sa svojom kandidacijskom listom bili oni 2003. godine kada je predsjednik Socijaldemokratske partije bio Iвица Račan. Nakon smrti Ivice Račana u proljeće 2007. godine predsjednik Socijaldemokratske partije Hrvatske postaje Zoran Milanović koji je odlučio da Socijaldemokratska partija Hrvatske neće imati kandidacijsku listu za jedanaestu izbornu jedinicu (diaspora) na parlamentarnim izborima koji su održani u jesen 2007. godine. Razlog tome je bio taj da su ankete pokazivale da će Socijaldemokratska partija Hrvatske dobiti vrlo malo glasova u jedanaestoj izbornoj jedinici te je Zoran Milanović zaključio da nema smisla kandidirati se u toj izbornoj jedinici jer je gotovo sigurno da Socijaldemokratska partija Hrvatske neće dobiti niti jedan saborski mandat u dijaspori. Također, Milanović je ne izlazak Socijaldemokratske partije Hrvatske na izbore u jedanaestoj izbornoj jedinici smatrao određenom vrstom protesta protiv postojanja jedanaeste izborne jedinice koju je smatrao 'suspektom' te je najavio da će ukinuti spomenuti izbornu jedinicu ako Socijaldemokratska partija Hrvatske pobijedi na parlamentarnim izborima 2007. godine. Na parlamentarnim izborima 2007. godine ipak je pobijedila Hrvatska Demokratska Zajednica, no Socijaldemokratska partija Hrvatske je pobijedila na sljedećim parlamentarnim izborima 2011. godine. Nakon dolaska na vlast 2011. godine Zoran Milanović se ipak nije odlučio na ukidanje prava glasa hrvatskoj dijaspori jer se zadovoljio kompromisnim rješenjem iz 2010. godine prema kojem hrvatska

dijaspora ima pravo na 3 zastupnička mandata u Hrvatskom saboru. Na parlamentarnim izborima 2011., 2015. i 2016. godine Socijaldemokratska partija Hrvatske na čelu sa Zoranom Milanovićem također nije imala kandidacijsku listu u jedanaestoj izbornoj jedinici.

Nakon poraza parlamentarnih izbora 2016. godine Zoran Milanović je odstupio s mjesta predsjednika Socijaldemokratske partije Hrvatske te je na njegovo mjesto došao Davor Bernardić. Novo čelništvo SDP-a je krajem 2017. godine najavilo da će na idućim parlamentarnim izborima izaći s kandidacijskom listom u izbornoj jedinici za dijasporu s objašnjenjem da se struktura hrvatske dijaspare pomalo mijenja i da zbog toga Socijaldemokratska partija Hrvatske ima šanse dobiti barem jedan od tri zastupnička mandata za dijasporu u Hrvatskom saboru u bližoj budućnosti.

Tab.2. Političko predstavljanje dijaspare u Hrvatskom saboru 2011. godine

Godina	Broj mjesta u zastupničkom domu, odnosno jednodomnom Hrvatskom saboru od 2003.	Broj mjesta za državljane bez prebivališta u Republici Hrvatskoj	Postotni udio	Napomena
2011.	151 (140+3+8)	3	2,0	Fiksna kvota od 3 zastupnika utvrđena ustavom Republike Hrvatske, koji se biraju u jednom okrugu koji obuhvaća cijeli svijet. D'Hondtova metoda raspodjele mandata izbornim listama

Izvor: Podolnjak, R., 2011: **Dijaspora i izbori za Hrvatski sabor – Prijedlog novog modela izbora tri zastupnika hrvatskih građana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj**, *Izbori zastupnika u Hrvatski sabor*

Podolnjak (2011) smatra da u novom izbornom zakonu iz 2010. ima dosta pogrešaka i nelogičnosti koje su prisutne ponajviše iz razloga što je zakon donesen po hitnom postupku bez valjanog razloga i objašnjenja; zakon je usvojen 15. prosinca 2010. iako je rok za njegovo donošenje bio 11. ožujka 2011. godine. Usprkos tome Podolnjak (2011) je ipak mišljenja da je fiksni broj zastupnika dijaspare bolje rješenje od sustava nefiksne kvote te da je to zaključila i većina ostalih država koje imaju predstavnike dijaspare u svojim parlamentima.

Tab.3. Izlaznost birača u dijaspori na hrvatskim političkim izborima u razdoblju 1995. – 2010.

Godina	Izbori	Ukupan broj upisanih birača	Broj birača koji su glasovali na izborima	Postotak birača koji su glasovali na izborima
1995.	Parlamentarni	398 839	109 389	27,4
1997.	Predsjednički	377 705	89 726	23,8
2000.	Parlamentarni	360 110	127 046	35,3
2000.	Predsjednički	396 325 (prvi krug)	75 161	19,0
		394 028 (drugi krug)	70 110	17,8
2003.	Parlamentarni	396 617	70 527	17,8
2005.	Predsjednički	400 030 (prvi krug)	77 578	19,4
		397 258 (drugi krug)	101 425	25,5
2007.	Parlamentarni	404 950	90 482	22,3
2009. – 2010.	Predsjednički	406 208 (prvi krug)	66 164	16,3
		406 208 (drugi krug)	113 796	28,0

Vidljiva je slaba izlaznost na izbore u dijaspori, a i broj upisanih birača je mali u odnosu na procijenjen ukupan broj Hrvata u inozemstvu. Procjene govore o broju od 3-4 milijuna Hrvata izvan Hrvatske što znači da broj upisanih birača koji je iznesen u *Tablici 3* iznosi tek malo više od 10% ukupnog broja Hrvata u inozemstvu. Iz toga se može zaključiti da mnogi koji se izjašnjavaju kao Hrvati i imaju hrvatsko državljanstvo niti ne razmišljaju o glasovanju na hrvatskim političkim izborima ili referendumima.

3.2.Registar hrvatskih birača u dijaspori

Registar birača je neizostavna komponenta kod provođenja političkih izbora zato što sadrži informacije o svim biračima koji imaju pravo sudjelovanja na političkim izborima neke države te je prema mišljenju Nohlena i Grotza (2007) važna karika u prevenciji izbornih prevara jer je poznato da su ne tako rijetki slučajevi glasovanja od strane nepostojećih birača koji mogu izravno promijeniti cjelokupni izborni rezultat. U Republici Hrvatskoj registar birača se sastoji od evidencije birača i popisa birača koji se sastavlja nakon zatvaranja registra birača. U izbornom zakonu Republike Hrvatske rabi se pojam *Aktivna registracija* koji označava postupak upisivanja birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj u posebni popis aktivno registriranih birača na parlamentarnim izborima, predsjedničkim izborima, državnim referendumima te izborima hrvatskih zastupnika za Europski parlament.

Osoba s prebivalištem izvan Republike Hrvatske koja želi sudjelovati na hrvatskim političkim izborima ili referendumu treba podnijeti zahtjev za aktivnu registraciju u diplomatsko - konzularno predstavništvo čijem području pripada te treba ispunjavati uvjete potrebne za sudjelovanje na hrvatskim političkim izborima ili referendumu, a to su hrvatsko državljanstvo te navršених 18 godina života. U zahtjevu za aktivnu registraciju se navodi država u kojoj birač prebiva te njegova adresa stanovanja u toj državi, a birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj mogu i glasati u Republici Hrvatskoj ako se na dan izbora ili referenduma zateknu u Republici Hrvatskoj, no tada u zahtjevu za aktivnu registraciju moraju navesti adresu u Republici Hrvatskoj na kojoj će boraviti na dan izbora ili referenduma te diplomatsko-konzularno predstavništvo kojem inače pripadaju. Aktivnu

registraciju moguće je obaviti u razdoblju od raspisivanja izbora ili referenduma pa sve do 10 dana prije održavanja političkih izbora ili referenduma.²

Evidenciju birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj vodi Gradski ured za opću upravu Grada Zagreba, a evidencija birača je temelj za sastavljanje popisa birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj prema kojemu se provode politički izbori ili referendum. U evidenciju birača koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj birači se upisuju prema državi u kojoj borave te adresi koja stoji pored njihovog imena u službenim evidencijama u Republici Hrvatskoj, a ako ti podaci ne postoje upisuje se samo njihovo ime.³

Pojedinac u dijaspori mora obaviti aktivnu registraciju prije svakih novih političkih izbora ili referenduma ukoliko želi imati pravo glasa na tim izborima ili na referendumu. Zakon o aktivnoj registraciji je na snazi od 2012. godine i uveden je zato što se sumnjalo u vjerodostojnost popisa birača u dijaspori prije 2012. godine kada nije bila potrebna registracija prije svakih novih izbora.

3.3. Odnos hrvatske dijaspare prema Hrvatskoj i hrvatskome društvu

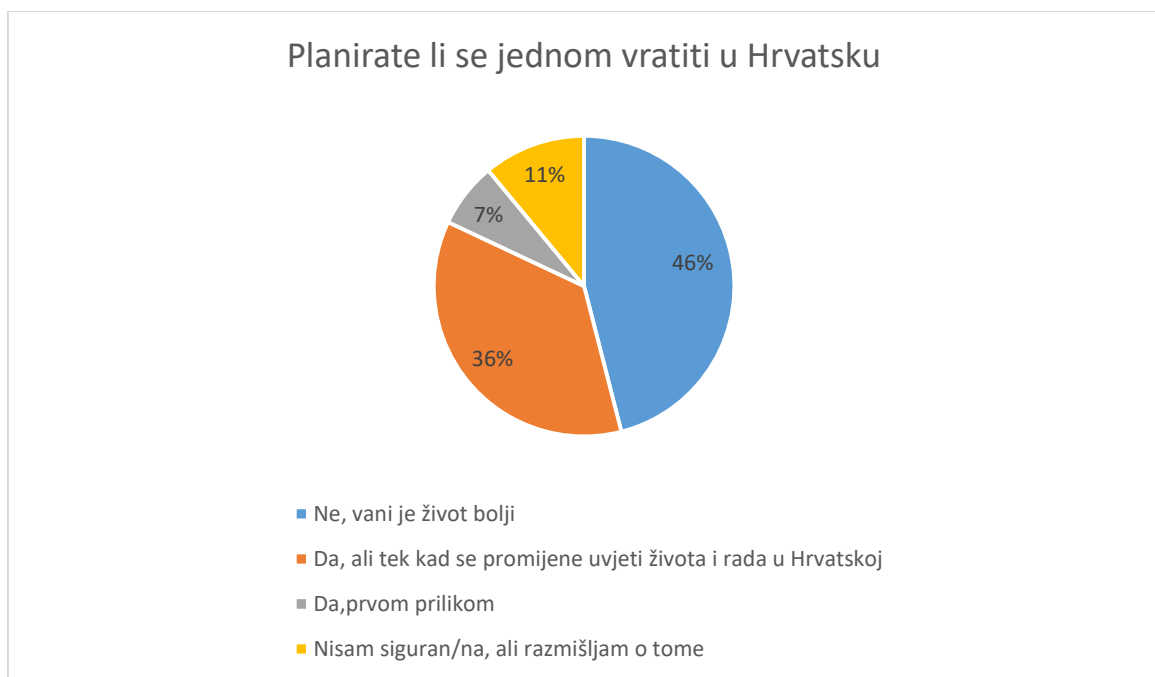
Kada se raspravlja o pravu sudjelovanja dijaspare na političkim izborima pojedine države, u obzir je potrebno uzeti povezanost pripadnika dijaspare s matičnom državom, njihovo viđenje samih sebe u odnosu na državu iz koje potječu te njihovo zalaganje za boljitak domovine njihovih korijena.

Batarelo (2014) ističe nekoliko osnovnih karakteristika koje obilježuju sve pripadnike dijaspora pojedinih država u svijetu, a to su raspršenost od svojeg centra; tj. prostora države iz koje originalno potječu, kolektivna memorija svoje prvobitne domovine, „nepotpuna“ uklopljenost u društvo države u kojoj žive, osobna povezanost s prvobitnom domovinom te potencijalni povratak u svoju prvobitnu domovinu. Što se tiče potencijalnog povratka u prvobitnu domovinu, Batarelo (2014) naglašava kako veliki broj pripadnika dijaspora pojedinih država u svijetu svoju prvobitnu domovinu percipira kao svoj idealni dom u koji bi se vratili čim uvjeti života i ekonomska situacija u njoj postanu prihvatljivi za njih. Takva je situacija i s mnogim pripadnicima hrvatske dijaspare u svijetu koji više od svega vole

² [Zakon o registru birača, NN 144/2012 \(21.12.2012.\)](#)

³ [Zakon o registru birača, NN 144/2012 \(21.12.2012.\)](#)

posjetiti Hrvatsku, ljetovati u njoj, no zbog nepovoljne gospodarske situacije se ne odlučuju na trajni povratak u Hrvatsku. Primjerice, Batarelo (2014) navodi riječi jednog pripadnika hrvatske dijaspeore u Sydneyju: „Za Hrvatsku me vežu samo lijepe uspomene sve od djetinjstva do danas, nezaboravna ljetovanja, iskrena prijateljstva, odlična hrana i vrhunska vina, prirodne i kulturne ljepote, odlično podneblje i klima... Hrvatska bi po meni trebala biti najbolja zemlja za život u Europi, sve za kvalitetan život ima, a opet nema kad detaljnije promotrite prilike u Hrvatskoj... činjenica je da i danas zbog teške situacije mladi i dalje iseljavaju iz Hrvatske kao što sam i ja otišao trbuhom za kruhom“.

Sl. 3. Anketa o namjeri povratka hrvatskih iseljenika u Hrvatsku 18.12.2014.

Izvor: ANKETA: U Hrvatsku bi se vratila polovica naših iseljenika, Croexpress, [URL 5](#) , [URL 6](#) 8.11.2018

Anketa provedena među pripadnicima hrvatske dijaspeore diljem svijeta krajem 2014. godine također svjedoči o malom interesu pripadnika hrvatske dijaspeore za povratak u Hrvatsku zbog bolje gospodarske situacije i uvjeta života u inozemstvu.

Batarelo (2014) analizira rezultate istraživanja iz 2011 koje je uključivalo pripadnike hrvatske dijaspeore u Sydneyju, a to su uglavnom pripadnici druge generacije Hrvata u Sydneyju koji su rođeni i odrasli u Australiji i nisu imali prilike iskusiti trajni boravak u Hrvatskoj kao što je to bio slučaj s generacijom prije njih čiji su pripadnici uglavnom odrastali u Hrvatskoj i kasnije preselili u Australiju. Istraživanja je obuhvatilo pitanja koja se tiču percepcije samog sebe tj. svoje nacionalne pripadnosti, percepcije Hrvatske kao

matične domovine, potencijalnog trajnog preseljenja u Hrvatsku te trenutnog statusa u hrvatskoj zajednici u Sydneyju.

Na pitanje kako identificirate sami sebe u smislu nacionalne pripadnosti preko 57% ispitanika je izabralo miješanu varijantu, tj. dvojni australsko-hrvatski ili hrvatsko-australski identitet. 28% ispitanika sami sebe smatraju čistokrvnim Hrvatima dok samo 2% ispitanika sebe percipiraju kao čistokrvne Australce. 12% ispitanika je odgovorilo da za sebe misli da su Australci hrvatskog podrijetla. Na pitanje što smatrate kao svoju domovinu 54% ispitanika je odgovorilo da je to Australija naspram 36% onih koji Hrvatsku smatraju svojom domovinom. Ostalih 10% smatra da je njihova domovina i Hrvatska i Australija. Na pitanje o životu u Hrvatskoj na trajnoj bazi samo 6,7% ispitanika je odgovorilo da bi se željelo trajno nastaniti u Hrvatskoj u bližoj budućnosti, a najveći broj ispitanika je odgovorio da Hrvatsku vidi isključivo kao mjesto koje rado posjećuju, no ne bi se željeli trajno nastaniti u Hrvatskoj u bližoj budućnosti. Također, relativno je veliki broj ispitanika koji su odgovorili da bi željeli živjeti u Hrvatskoj ako se tamo popravi ekonomska situacija.

Iz kvantitativnih pokazatelja koje je donijelo istraživanje stavova hrvatske dijaspe u Sydneyju moguće je iščitati da svjesnost o hrvatskom podrijetlu među Hrvatima u Sydneyju i dalje postoji u značajnijoj mjeri i nikako se ne bi moglo reći da su se moderni pripadnici hrvatske dijaspe u Sydneyju u potpunosti asimilirali u tamošnje društvo iako je velika većina njih rođena i odrastala u Australiji. Batarelo (2014) naglašava da postoji veliki potencijal za očuvanje i njegovanje hrvatskog identiteta u Sydneyju, no u današnja burna i nepredvidljiva vremena teško je reći hoće li pripadnici hrvatske zajednice u Sydneyju još više približiti jedni drugima i povezati sa samom hrvatskom državom ili će postepeno nastupiti asimilacija u australsko društvo.

Haramija i Jurković Majić (2014) ističu da je brendiranje države danas sve češće upotrebljavan pojam te je sve važnije za pojedinu državu da bude tretirana kao svojevrsan „brend“ tj. da bude prepoznata po nekim pozitivnim osobinama koje ju čine jedinstvenom u svijetu. Haramija i Jurković Majić (2014) naglašavaju važnost dijaspe u brendiranju pojedine države; „Nije potrebno naglašavati koliko je brendiranje danas važno za države. One na neki način već i jesu osobe jer su po svojoj suštini zajednice svojih građana- osoba, pojedinaca i teritorija na kojem žive. Svaka osoba koja živi u nekoj državi ili je podrijetlom iz nje je slika (u malom) neke države. Ona je predstavlja i doprinosi slici o njoj. Posebno važnu ulogu u tom predstavljanju imaju iseljenici iz neke zemlje, oni koji žive u drugim

državama, oni koji su u neposrednom kontaktu s onima čija nam je slika o nama neobično važna. Svaki od iseljenika ambasador je zemlje iz koje potječe“.

Haramija i Jurković Majić (2014) ističu da je imidž Hrvatske u svijetu na početku 21. stoljeća više negativan nego pozitivan ponajviše zbog ratnih okolnosti u kojima se Hrvatska našla krajem 20. stoljeća. Tako je u anketi koju je provodio Božo Skoko na stranim veleposlanicima u Republici Hrvatskoj na pitanje „Po čemu je Hrvatska najprepoznatljivija u vašoj zemlji?“ razmjerno najveći broj veleposlanika odgovorio po ratu (50%), a tek zatim slijede pozitivne stvari kao što su prirodne ljepote i turizam (24%) te sportski uspjesi (14%). Nadalje, Haramija i Jurković Majić (2014) tvrde se imidž Hrvatske popravlja kako vrijeme odmiče jer rat ostaje iza nas a u prvi plan ipak dolaze pozitivne stvari kao što su turizam, kulturne i prirodne znamenitosti, ugodna klima i ljudi te sportski uspjesi među kojima treba istaknuti nastup hrvatske nogometne u finalu Svjetskog nogometnog prvenstva u Rusiji 2018. godine koji je uvelike pridonio jačanju Hrvatske kao brenda zato što je nogomet najpopularniji sport na svijetu, a svjetsko prvenstvo u nogometu je pratio ogroman broj ljudi diljem cijelog svijeta. Uloga hrvatske dijasfore zbog spomenutih činjenica trenutno može biti od velike važnosti jer pripadnici hrvatske dijasfore svojim zalaganjem mogu još dodatno ubrzati jačanje Hrvatske kao svjetskog brenda.

Božić (2012) smatra da je u modernom europskom društvu prožetom velikom socijalnom mobilnošću značajna vjerojatnost da će se Hrvati koji su iselili u neku drugu europsku državu tamo u potpunosti asimilirati; „Hrvati u Europi ne žive u etničkim kolonijama, ne zauzimaju posebnu ekonomsku nišu te nisu socijalno, ekonomski i prostorno segregirani, što znači da ne postoje vanjski faktori koji bi osigurali kontinuitet interakcija i odnosa među Hrvatima u europskim zemljama imigracije. Uz to, želja za socijalnom mobilnošću upućuje ih na brzu integraciju što preko generacija može završiti i potpunom asimilacijom. Jedini snažni društveni mehanizmi koji ih povezuju jesu recipročnost i obaveze koje su sadržane u prijateljskim, obiteljskim i rodbinskim vezama te solidarnost koja je dio simboličnih, etničkih veza. Temelj za udruživanje hrvatskih migranata tako je etnički identitet i želja za njegovim očuvanjem, stvaranjem zajedništva, proširenje i produbljenje etničke solidarnosti“ (Božić, 2012, 94).

Božić (2012) naglašava da je Domovinski rat bio spona koja je 1990-ih nanovo homogenizirala prostorno, interesno i identitetski raštrkanu hrvatsku dijasporu zato što su se tijekom Domovinskog rata ponovno pojavili zajednički interesi pripadnika hrvatske

dijaspore u vidu želje za samostalnom i suverenom hrvatskom državom. Nakon Domovinskog rata ponovno se gube zajednički interesi hrvatske dijaspora što dovodi do toga da pripadnici hrvatske dijaspora gube svoj identitet u masi i asimiliraju se u društvo i državu u kojoj očitavaju.

3.4.Hrvati u Bosni i Hercegovini

Hrvati u Bosni i Hercegovina su posebna kategorija; kao što je već spomenuto, Hrvati u Bosni i Hercegovini su jedan od tri konstitutivna naroda, njihov je položaj specifičan u odnosu na ostale hrvatske iseljenike te Kasapović (2010) smatra da su Hrvati u Bosni i Hercegovini glavni razlog opstojanja prava glasa za Hrvate u dijaspori u modernoj hrvatskoj državi. Registrirani birači u Bosni i Hercegovini čine više od polovice ukupnog broja registriranih birača u dijaspori; Podolnjak (2011) iznosi brojku od oko 70% , a izlaznost na političkim izborima u Bosni i Hercegovini je znatno veća nego u ostalim državama gdje je prisutna hrvatska dijaspora. Također, Kasapović (2010) uočava da na parlamentarnim izborima 2007. godine kada je još primjenjivan sustav nefiskne kvote dijaspora ne bi osvojila niti jedan zastupnički mandat u Hrvatskom saboru bez Hrvata u Bosni i Hercegovini

Tab.4. Usporedba glasovanja državljana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj na parlamentarnim izborima 2007. u BiH i „ostatku svijeta“

Država	Broj biračkih mjesta	Broj upisanih birača	Broj birača koji su glasovali	Postotak birača koji su glasovali	Prosječan broj registriranih birača po biračkom mjestu	Prosječan broj birača koji su glasovali po biračkom mjestu
Bosna i Hercegovina	124	284 023	82 226	29,0	2 291	795
Ostatak svijeta (52 države)	142	120 927	8 246	6,8	847	58

Izvor: Kasapović, M., 2010: **Hrvati, hrvatski državljani i dijaspora**, *Političke Analize*, Vol.1 No.2, 21-24

Može se reći da pravo glasa na hrvatskim političkim izborima ima veliko simboličko značenje za Hrvate u Bosni i Hercegovini zato što su oni danas najbrojnija, ali i najugroženija hrvatska zajednica Hrvata izvan Republike Hrvatske ; „Biračko pravo konzumiraju samo oni koji nisu hrvatska dijaspora – Hrvati iz BiH. Njima je ono politička, i još više, simbolična spona s Republikom Hrvatskom, koja je postala osobito važna nakon sloma vojno-političkog projekta hrvatske vlasti u BiH u prvoj polovici devedesetih godina. Hrvati u BiH ne samo da nisu pripojeni Hrvatskoj, nego su katastrofalnim političkim angažmanima, kakvi su bili Vašingtonski i Dejtonski sporazum, ostali bez ikakve stvarne političke autonomije u toj zemlji. Dok su Srbi dobili Republiku Srpsku i dok je Bošnjacima ostavljena mogućnost da Federaciju praktično pretvore u svoj entitet, Hrvati su svedeni na manjinu koja živi u nekoliko, mahom pograničnih, enklava“ (Kasapović, 2010, 24).

Nadalje, Kasapović (2010) ističe da pravo glasa na političkim izborima u Republici Hrvatskoj zapravo zadržava Hrvate u Bosni i Hercegovini te smatra ukoliko bi im se to pravo oduzelo da bi se Hrvati u Bosni i Hercegovini u znatnoj mjeri odlučivali za odlazak iz Bosne i Hercegovine. Kasapović (2010) naglašava da su prethodno spomenuto uvidjeli i Tuđman i Hrvatska demokratska zajednica 1990-ih godina kada su Hrvatima u dijaspori omogućili sudjelovanje u hrvatskom izbornom sustavu te su na taj način sebi prisposobili dodatne političke poene.

Kasapović (2010) smatra da je naziv „diaspora“ zapravo neprikladan za Hrvate u Bosni i Hercegovini te da je to shvatilo i hrvatsko zakonodavstvo; „Hrvatsko zakonodavstvo nije ozakonilo biračko pravo klasične dijasporne, nego je pravo glasa dalo državljanima koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj. Takav je pristup bio svrsishodan ima li se na umu da je zakonodavcu bilo ponajprije stalo do toga da pravo glasa dobiju hrvatski državljani u Bosni i Hercegovini. Kako hrvatska zajednica u Bosni i Hercegovini nije nastala iseljavanjem iz Hrvatske, nego je autohtona zajednica koja stoljećima živi u toj zemlji, pojam dijasporne bio je povijesno i politički neprikladan kao izvorište njenog biračkog prava“ (Kasapović, 2010, 16).

Podolnjak (2011) tvrdi da je sustav glasovanja iz dijasporne osmišljen upravo radi Hrvata iz Bosne i Hercegovine, a ne radi cjelokupne hrvatske dijasporne te da se radi o sofisticiranom izbornom inženjeringu u režiji Hrvatske demokratske zajednice; „Ono po čemu hrvatsko rješenje propisano promjenom Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor iz prosinca 2010. odudara od postojećih rješenja u zakonodavstvu drugih država jest izborni sustav koji

ne teži stvarnoj zastupljenosti hrvatske dijasporu u svijetu, što bi se postiglo ozakonjenjem jednomandatnih izbornih okruga, već se zadržavanjem dosadašnjeg sustava izbora putem kandidacijskih listi u jednoj izbornoj jedinici razmjernim sustavom želi zadržati u biti isključivo zastupljenost Hrvata u Bosni i Hercegovini u Hrvatskom saboru. U konačnom se, dakle, pokazuje da hrvatski izborni sustav nije osmišljen radi predstavljanje istinske dijasporu, već zapravo isključivo radi njezina najspornijeg dijela – Hrvata u Bosni i Hercegovini – gdje vladajuća stranka ima svoju najjaču podružnicu. U tom smislu riječ je o sofisticiranom izbornom inženjeringu“ (Podolnjak, 2011, 173).

3.5. Analiza izbornih rezultata u dijaspori na posljednjim predsjedničkim i parlamentarnim izborima u Hrvatskoj

U Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske ne postoje podaci o izlaznosti u postocima na posljednjim parlamentarnim izborima 2016. godine i na posljednjim predsjedničkim izborima 2014./2015. Tomu je tako zbog toga što ne postoji informacija o točnom broju registriranih birača u inozemstvu na tim izborima pa se ne može izračunati izlaznost u postocima. Na parlamentarnim izborima 2016. godine svoj glas je dalo 21 223 birača u jedanaestoj izbornoj jedinici, u prvom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. glasovalo je 20 606 birača iz dijasporu dok je u drugom krugu istih izbora glasovalo čak 37 028 hrvatskih birača iz dijasporu. Na parlamentarnim izborima 2016. godine i u prvom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u inozemstvu je izašao podjednak broj birača (neznatno više od 20 000), a u oči upada gotovo duplo veći odaziv birača u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014. u odnosu na prvi krug. Birači s prebivalištem u Republici Hrvatskoj su se također znatno više odazvali u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. nego u prvom.⁴

Na parlamentarnim izborima 2016. godine Hrvatska demokratska zajednica je u dijaspori osvojila 62,72% glasova, a drugo mjesto je zauzela Neovisna lista Željka Glasnovića koja je osvojila 24,91% glasova. U odnosu na nekoliko prethodnih parlamentarnih izbora pobjeda Hrvatske demokratske zajednice u dijaspori 2016. nije bila tako premoćna zato što je Željko Glasnović sa svojom nezavisnom listom pridobio veliki broj glasača iz dijasporu te je s gotovo četvrtinu dobivenih glasova iz dijasporu osvojio i jedan zastupnički mandat. Željko Glasnović je desno orijentiran hrvatski političar koji je na prethodnim parlamentarnim izborima 2015. bio na listi Hrvatske demokratske zajednice za dijasporu iako nije nikad bio

⁴ [Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske](#)

član HDZ-a te je osvojio najveći broj preferencijalnih glasova od svih kandidata Hrvatske demokratske zajednice u dijaspori i dobio mandat u Hrvatskom saboru. Na parlamentarnim izborima 2016. godine Glasnović je odlučio izaći sa svojom vlastitom kandidacijskom listom za dijasporu te je u svojim govorima istaknuo svoje zalaganje za hrvatsku dijasporu i suradnju s njezinim pripadnicima. Glasnović je dobio veliku podršku Hrvata iz Bosne i Hercegovine (preko 4 000 glasova) koji čine debelo preko polovice registriranih birača u dijaspori, a još k tome imaju tradicionalno imaju i najveću izlaznost na izbore. Najveći postotak glasova Glasnović je dobio u dalekoj Argentini gdje također postoji brojna hrvatska dijaspora; čak 53,07% (69 glasova) u odnosu na 35,38% (46 glasova) koliko je dobila Hrvatska demokratska zajednica.⁵

Na predsjedničkim izborima 2014./2015. kandidatkinja Hrvatske demokratske zajednice Kolinda Grabar Kitarović odnijela je uvjerljive pobjede u dijaspori i u prvom i u drugom krugu. U prvom krugu tih izbora Kolinda Grabar Kitarović osvojila je 77,15% glasova iz dijaspore, tadašnji aktualni predsjednik i bivši član Socijaldemokratske partije Hrvatske Ivo Josipović osvojio je 11,43%, 8% glasova osvojio je Milan Kujundžić dok je 3,02% glasova iz dijaspore osvojio tada novak na političkoj sceni Ivan Sinčić. U drugom je krugu Kolinda Grabar Kitarović osvojila čak 91,11% (33 737 glasova) dok je njezin protukandidat Ivo Josipović osvojio 8,89% glasova iz dijaspore (3 291 pojedinačnih glasova). Kolinda Grabar Kitarović je u drugome krugu pobijedila u 28 država, u 3 države je bio izjednačen broj glasova dok je Ivo Josipović pobijedio u 19 država što ne izgleda tako loše za Josipovića. No, Kolinda Grabar Kitarović je pobijedila u državama gdje je hrvatska dijaspora najbrojnija i to premoćno, a Ivo Josipović je pobijedio pretežno u državama gdje živi mali broj Hrvata i na izbore je izašlo svega nekoliko birača što na kraju odražava rezultat od preko 90% za Kolindu Grabar Kitarović koja je bila i ukupna pobjednica tih izbora i tako postala predsjednica Republike Hrvatske.⁶

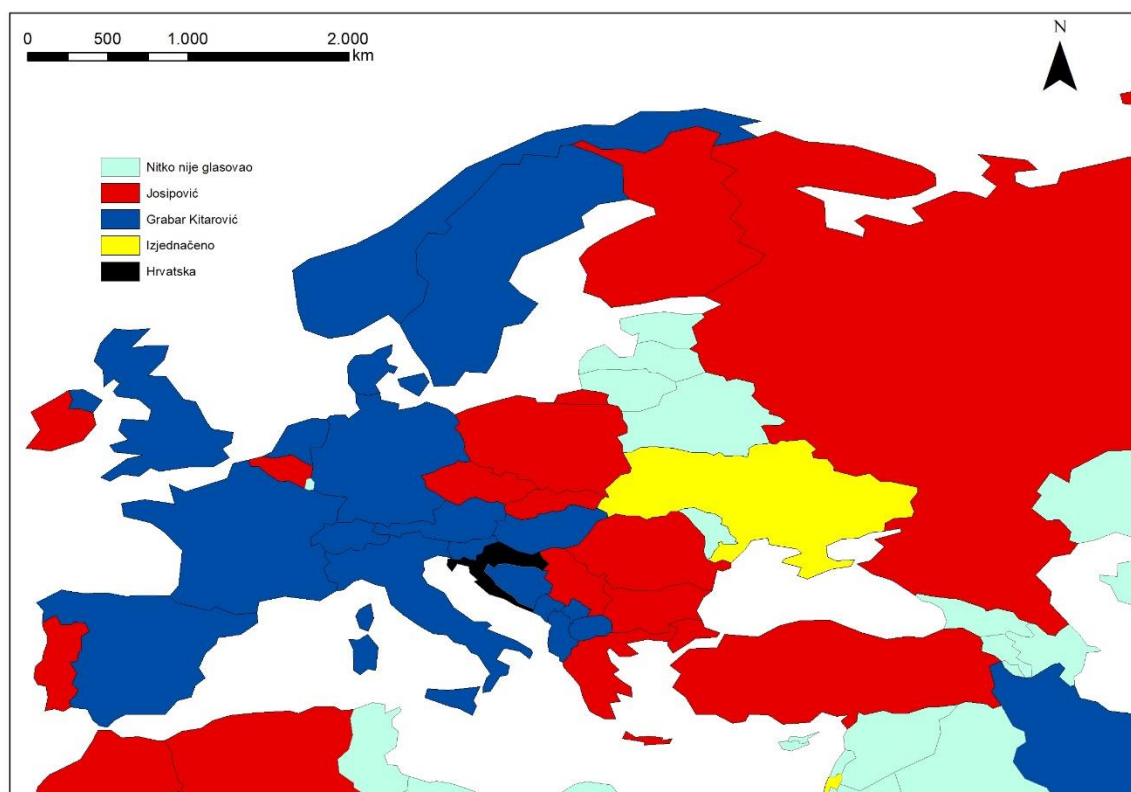
Zanimljiv je primjer Irska gdje je u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. Ivo Josipović pobijedio s 72,22% (13 glasova) u odnosu na 5 glasova (27,78%) koliko je osvojila Kolinda Grabar Kitarović.⁷ Irska je država u koju nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju odlazi sve veći broj Hrvata u potrazi za poslom i boljim životom, a prije ulaska Hrvatske u Europsku uniju u Irskoj je živio jako mali broj Hrvata. Već u vrijeme kada je održan drugi

⁵ [Arhiva izbora, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske](#)

⁶ [Arhiva izbora, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske](#)

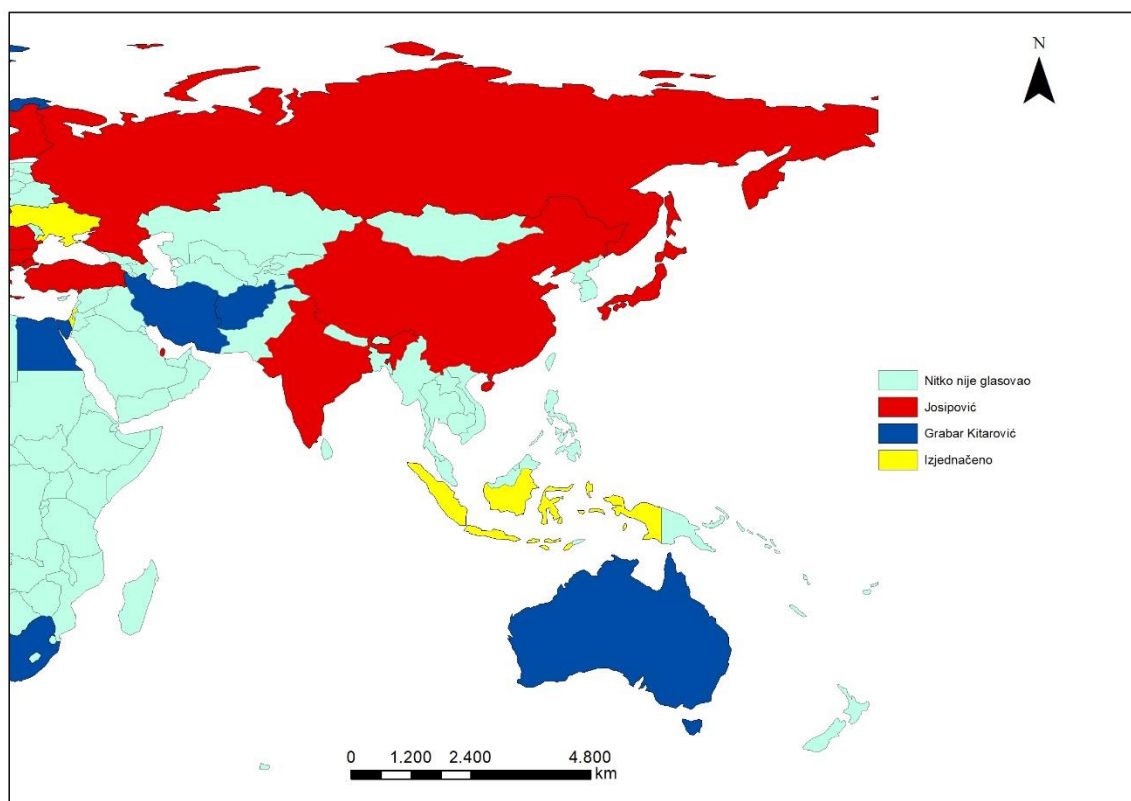
⁷ [Arhiva izbora, Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske](#)

krug predsjedničkih izbora 2014./2015. (početak 2015. godine) u Irskoj je živio značajan broj Hrvata, a taj broj rapidno raste i pretpostavke su da će rasti i dalje. U drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. glasovalo je samo 18 hrvatskih državljana s prebivalištem u Irskoj što je vrlo malo i daje naslutiti da novi hrvatski iseljenici (u Irskoj, ali i općenito) nemaju interesa za glasovanje na hrvatskim političkim izborima iako imaju pravo na to. Uz to, vrlo je vjerojatno da su neki od tih 18 glasača, ako ne i polovica njih ili više, pripadnici diplomatskog predstavništva Republike Hrvatske u Irskoj tako da je broj glasača pripadnika nove hrvatske dijasporu u Irskoj još i manji. Nadalje, Irska je površinom relativno mala država i daleko najveći broj Hrvata u Irskoj živi u glavnom gradu Dublinu gdje postoji biračko mjesto za hrvatsku dijasporu (diplomatsko-konzularno predstavništvo) pa izlazak na izbore ne bi iziskivao veliki vremenski i financijski trošak kao u nekim drugim državama.

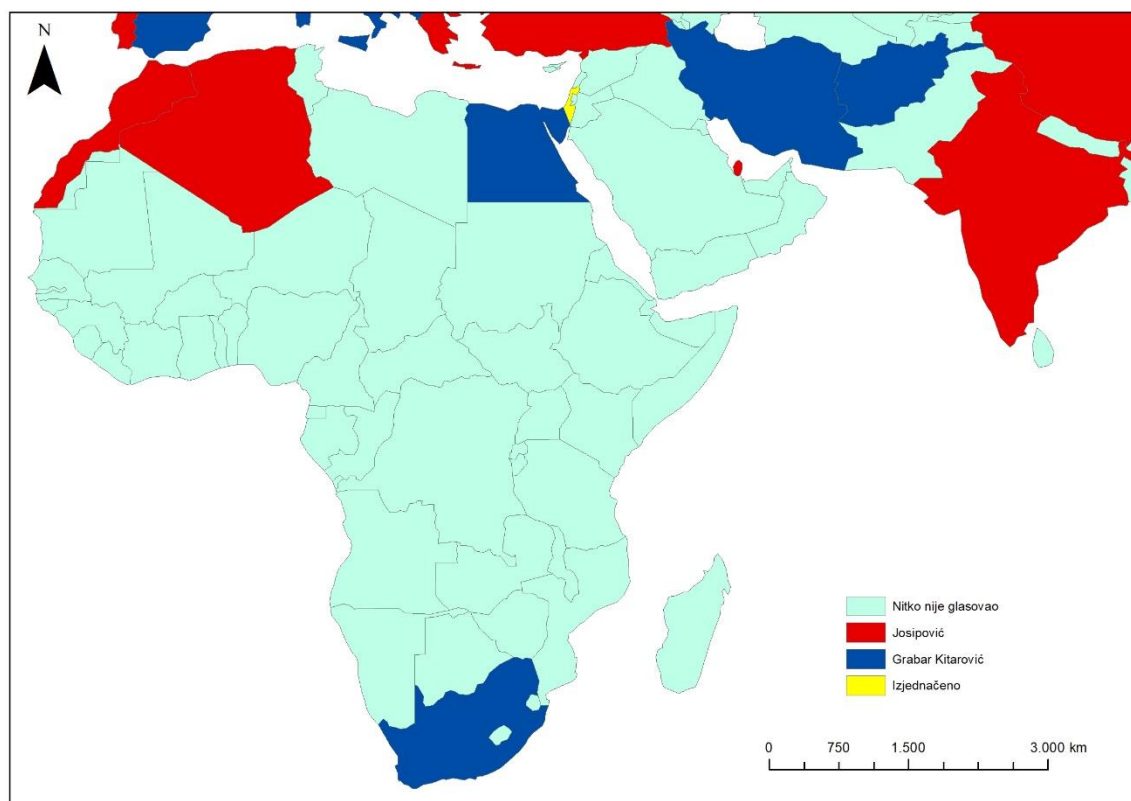
Sl. 4. Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Europe te malog dijela Azije i Afrike

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

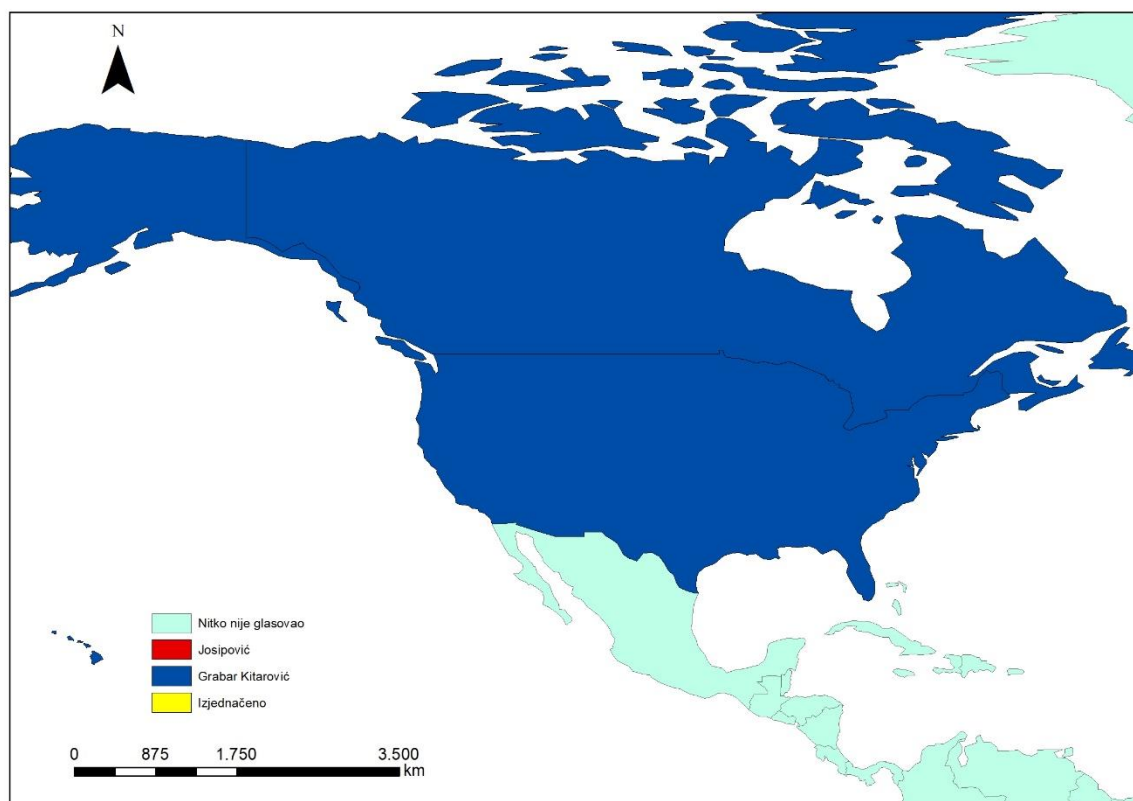
Sl. 5. Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Azije, Australije i Oceanije te malog dijela Afrike i Europe

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

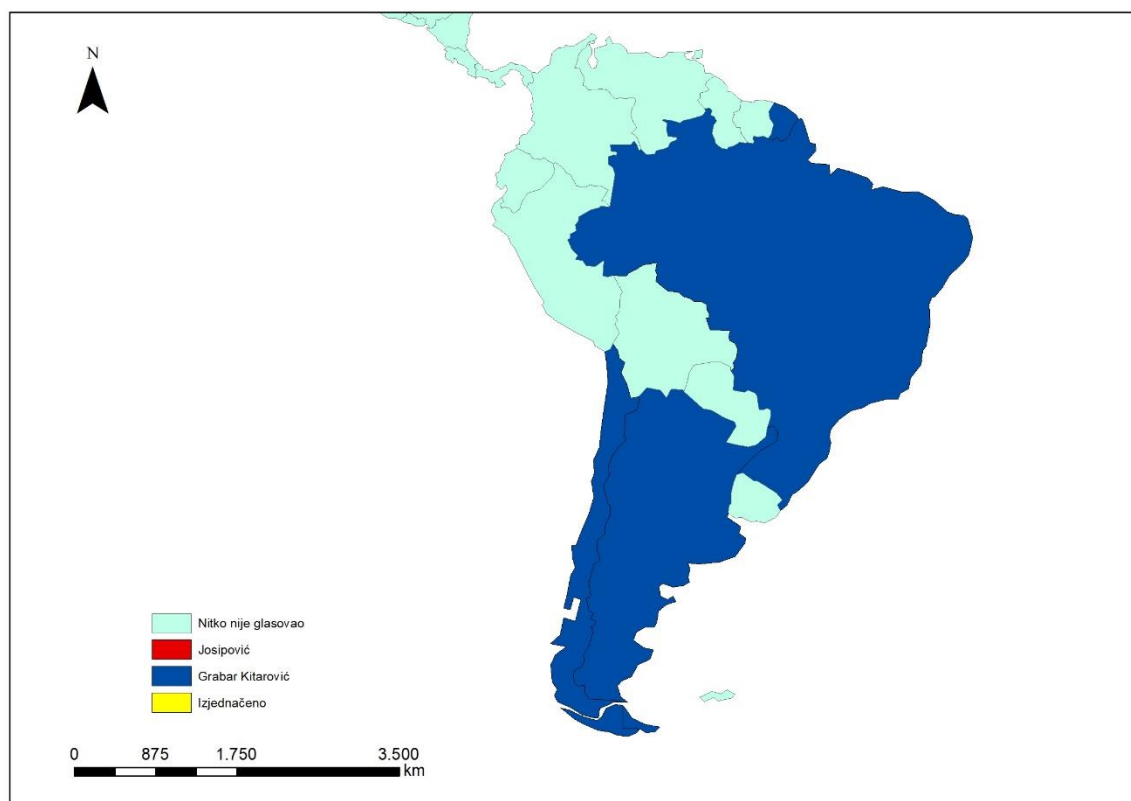
Sl. 6. Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Afrike i dijela Azije

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Sl. 7. Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u država Sjeverne i Srednje Amerike

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Sl. 8. Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Južne Amerike

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

4. Primjeri rješavanja pitanja glasovanja iz dijaspore iz drugih država

Kasapović (2010) konstatira da je do 2007. godine samo šest država u svijetu (Alžir, Bjelorusija, Irska, Sjedinjene Američke Države, Rusija i Togo) svoju dijasporu u potpunosti uključilo u svoj izborni sustav; tj. dopustilo svojoj dijaspori sudjelovanje na parlamentarnim, predsjedničkim i lokalnim izborima te na nacionalnim referendumima. Kasapović (2010) ističe da u 31 državi dijaspora ima biračko pravo samo na parlamentarnim izborima, a riječ je uglavnom o parlamentarnim monarhijama te parlamentarnim republikama u kojima se predsjednik ne bira izravnim izborima i općenito predsjednik države ne predstavlja važnu ulogu (npr, Njemačka, Češka, Grčka). 14 država je svojoj dijaspori odobrilo sudjelovanje samo na predsjedničkim izborima, a radi se pretežito o latinoameričkim državama u kojima vlada predsjednički režim te je predsjednik najvažnija politička figura u državi. 20 država je omogućilo svojoj dijaspori sudjelovanje na predsjedničkim i parlamentarnim izborima, 7 na parlamentarnim izborima i referendumima, 7 na predsjedničkim izborima i referendumima,

a 11 država je omogućilo svojoj dijaspori sudjelovanja na predsjedničkim i parlamentarnim izborima te na referendumima. Ne postoji niti jedna država u svijetu koja omogućuje svojoj dijaspori da glasuje jedino na referendumima.

U Hrvatskoj kao i u još 10 država dijaspora ima pravo sudjelovanja na predsjedničkim i parlamentarnim izborima te na referendumima. Kasapović (2010) uviđa kako je lako zaključiti da se Hrvatska ubraja u države s inkluzivnijim biračkim pravom dijaspore što znači da svojoj dijaspori daje veća politička prava nego većina država. No pritom treba uzeti obzir da nemaju sve države jednako veliku, tj. brojnu dijasporu, a hrvatska dijaspora se ubraja među veće ukoliko se gleda relativan odnos broja pripadnika dijaspore i broja stanovnika države.

Podolnjak (2011) naglašava da je Hrvatska među rijetkim zemljama u svijetu koje svojim državljanima u inozemstvu omogućuju izbor svojih predstavnika koji će ih predstavljati u nacionalnom parlamentu. Među europskim državama uz Hrvatsku se ističu Italija, Francuska i Portugal koji su također omogućili svojoj dijaspori da izabire svoje predstavnike u parlamentu. Potrebno je naglasiti da 4 spomenute europske države imaju brojnu i utjecajnu dijasporu što je razlog davanja većih izbornih prava svojim državljanima koji žive u inozemstvu.

Tab.5. Političko predstavljanje dijaspore u parlamentima 10 država

Zemlja	Broj mjesta u parlamentu	Broj mjesta za inozemne birače	Postotak od ukupnog broja mjesta	Napomene
Alžir	389	8	2,1	
Angola	220	3	1,4	Jedan poseban izborni okrug u kojemu se biraju 3 zastupnika u parlament. Glasovanje nije bilo primijenjeno do 2007.
Ekvador	130	6	4,6	

Francuska	331	12	3,6	Dijaspora je zastupljena samo u Senatu što ga bira Conseil Supeneur des Francais de l'Etranger
Kolumbija	166	1	0,6	Jedan izborni okrug za cijeli svijet
Italija	630	12	1,9	Izborne okruge za Talijane u inozemstvu čine četiri zemljopisne skupine:1. Europa s Rusijom i Turskom, 2. Južna Amerika, 3. Sjeverna i Srednja Amerika, 4. Afrika, Azija, Oceanija i Antarktik
Mozambik	250	2	0,8	Dva jednomandatna izborna okruga: jedan za Afriku drugi za ostatak svijeta
Panama	130	6	4,6	Glasovanje u inozemstvu nije bilo primijenjeno do 2007.
Portugal	230	4	1,7	Dva izborna okruga u inozemstvu: jedan za Europu drugi za ostatak svijeta. U svakom

				se biraju po dva predstavnika
Zelenortski otoci	72	6	8,3	Po dva predstavnika iz 1. Sjeverne i Južne Amerike, 2. Afrike i 3. Europe i ostatka svijeta

Izvor: Kaspović M., 2010: *Tko i kako predstavlja dijasporu*, Političke analize, Vol. 1 No.3, str. 15-19

4.1.Francuska, Italija i Portugal

Francuska dijaspora ima relativno dugu povijest sudjelovanja u francuskom izbornom sustavu; „U Francuskoj je još 1924. godine bilo dopušteno inozemno glasovanje. Naime, njezina uprava je imala mogućnost glasovanja putem pošte iz okupiranog Rheinlanda. Od 1948. godine građanima izvan domovine omogućeno je da imaju svoje zastupnike u Senatu, a njihov broj od 1983. iznosi 12 mjesta. Tih 12 senatora nije izabrano neposredno od francuskih građana u inozemstvu nego od strane posebnih tijela – „Conseil Supérieur des Français de l'Étranger“. Njega čine 150 izabranih članova u inozemstvu (koji su izabrani neposredno od glasača u inozemstvu) od ukupno 183 člana koji čine Veliko vijeće francuskih državljana u inozemstvu(također osnovano 1983.) koji predstavljaju oko 2 milijuna njenih državljana u inozemstvu“ (Podolnjak,2011, 38).

Podolnjak (2011) ističe da je prema novom izbornom zakonu iz 2009 godine predviđeno da na francuskim parlamentarnim izborima francuski državljani s prebivalištem u inozemstvu neposredno biraju 11 zastupnika u Nacionalnu skupštinu te da se oformljene i izborne jedinice za pojedine dijelove svijeta. Tako postoji jedna izborna jedinica za države Sjeverne Amerike, jedna za države Latinske Amerike, Afrika zajedno s Bliskim istokom sačinjava dvije izborne jedinice dok jednu izbornu jedinicu tvori ostatak Azije zajedno s Australijom i Oceanijom. Na području Europe je formirano 6 izbornih jedinica tako da francuska dijaspora bira ukupno 11 zastupnika za Nacionalnu skupštinu koji čine oko 2% ukupnog broja zastupnika u Nacionalnoj skupštini.

U Italiji je u prosincu 2001. godine ozakonjena izborna reforma popularno nazvana „zakon Tremaglia“ po političaru prezimena Tremaglia koji je najviše pridonio donošenju reforme. Prema izornoj reformi iz 2001. godine talijanska dijaspora ima pravo izabrati 6 senatora

koji će ih predstavljati u senatu od 315 članova te 12 zastupnika koji će ih predstavljati u Predstavničkom domu koji sveukupno broji 630 članova. Talijani su svoje glasače u dijaspori podijelili u 4 izborna okruga:

1. Europa, uključujući azijski teritorij Rusije i Turske
2. Južna Amerika
3. Sjeverna i Središnja Amerika
4. Afrika, Azija, Oceanija i Antarktika.

U svakom od četiri izborna okruga jedan se zastupnik i senator izabiru izravno dok raspodjela ostalih mandata ovisi o broju birača koji su pristupili izborima u pojedinom okrugu. Podolnjak (2011) naglašava da je razlika između talijanskog i hrvatskog sustava u tome što se za predstavnike dijaspare u talijanskom Senatu i Predstavničkom domu u pojedinom izbornom okrugu mogu kandidirati samo oni koji imaju prebivalište u tom izbornom okrugu dok se u Hrvatskoj za predstavnike dijaspare u Hrvatskom saboru mogu kandidirati svi hrvatski državljani koji su navršili 18 godina neovisno o tome imaju li prebivalište u Hrvatskoj ili u inozemstvu.

Portugalski državljani čije je prebivalište izvan teritorija Portugala od 1976. imaju pravo sudjelovanja u izborima za portugalski parlament, a od 1997. mogu sudjelovati i na predsjedničkim izborima i referendumima. Na portugalskim parlamentarnim izborima predstavnici dijaspare se biraju u dvije izborne jedinice; jednu čine sve europske države, a drugu ostatak svijeta. U svakoj izbornoj jedinici biraju se dva predstavnika, ali ukoliko u pojedinoj izbornoj jedinici na izborima glasuje manje od 55000 birača, ta izborna jedinica će imati samo jednog predstavnika u parlamentu.

Nohlen i Grotz (2007) su radili usporednu analizu portugalskog fiksnog i nekadašnjeg hrvatskog nefiksnog modela glasanja iz dijaspare te su na kraju zaključili da je hrvatski nefiksni model „institucionalni okvir koji je osjetljiviji na aktualnu razinu izborne participacije i političke kompeticije“.

4.2. Bjelorusija i Indonezija

Neke države su odlučile birače iz dijaspare na parlamentarnim izborima proizvoljno rasporediti u izborne jedinice unutar države. Kasapović (2010) naglašava da su to uglavnom države koje nisu ozakonile posebno političko predstavljanje dijaspare u nacionalnom parlamentu te ističe primjere Indonezije i Bjelorusije.

U Indoneziji su tamošnji iseljenici glasovali u izbornom okrugu kojeg je sačinjavala provincija Jakarta, a 2003. godine je izborni okrug Jakarta izbornom reformom podijeljen na dva okruga. Nakon podijele izbornog okruga Jakarta odlučeno je da se glasovi Indonežana koji žive u Maleziji i Singapuru pribrajaju glasovima birača iz prvog izbornog okruga Jakarta dok se glasovi Indonezijskih iseljenika iz ostatka svijeta pribrajaju glasovima birača iz drugog izbornog okruga Jakarta.

U Bjelorusiji se parlamentarni izbori provode sustavom dvokružnih većinskih izbora koji potječe još iz vremena bivšeg SSSR-a te Kasapović (2010) naglašava da je bjeloruski izborni sustav otvarao mnogo prostora za izborni inženjering; „U Bjelorusiji, u kojoj je još na snazi stari sovjetski sustav dvokružnih većinskih izbora, Bjelorusi iz inozemstva upisivani su u biračke popise jednomandatnih okruga u kojima je broj birača bio manji od nacionalnog prosjeka. To je otvorilo širok prostor za političko manipuliranje. Stranka na vlasti može skrojiti izborne okruge tako da najmanje birača bude u gradovima i regijama gdje ona tradicionalno loše stoji, pa im pridodati sklonije birače iz inozemstva. Broj inozemnih birača može biti toliki da odluče o rezultatima izbora. Tako, primjerice, parlamentarnog zastupnika nekog okruga u Minsku mogu izabrati Bjelorusi koji žive u Americi.“(Kasapović, 2010, 18). Strah od takvih izbornih manipulacija nagnao je države poput Francuske, Italije, Portugala i Hrvatske da oforme izvanteritorijalne okruge za birače iz dijaspole.

4.3. Kostarika i Salvador

Zanimljivi primjeri dolaze iz Kostarike i Salvadora; latinoameričkih država koje su na svojim izborima 2014. godine prvi puta imale iskustva s glasovanjem iz dijaspole, a opširniju analizu razvoja situacije u spomenutim državama što se tiče odnosa država sa svojim dijasporama je dala V. Bravo (2013). Kostarika i Salvador su države Srednje Amerike brojem stanovnika i površinom slične Hrvatskoj pa može biti od koristi pogledati njihove primjere.

Bravo (2013) ističe da su u Kostarici i Salvadoru vlade i političke stranke počele pokazivati pojačani interes za izgradnju odnosa s dijasporom, a za to je postojalo više razloga; primjerice jedan od razloga je i ekonomska korist koju države imaju od suradnje s dijasporom zato što pripadnici dijaspole u tim dvjema državama šalju nemale novčane potpore, ali Bravo (2013) naglašava da postoje i altruistički razlozi kao npr. zaštita ljudskih prava svojih iseljenika.

Cilj istraživanja koje radi V.Bravo (2013) je zapravo uvidjeti s kojim se izazovima vlade dviju latinoameričkih država susreću prilikom uspostavljanja prava glasovanja za svoju dijasporu. Bravo (2013) naglašava da je vrlo važno uspostaviti dobru komunikaciju s dijasporom što nije nimalo lako jer su pripadnici dijaspora Salvadora i Kostarike (ali i većine ostalih zemalja svijeta uključujući i Hrvatsku) raštrkani po cijelome svijetu. Usporedna analiza je pokazala da je Ministarstvo vanjskih poslova u Salvadoru uspostavilo bolju komunikaciju s dijasporom preko svoje web stranice nego što je to bio slučaj u Kostarici, no Kostarika se više posvetila komuniciranju sa svojom dijasporom preko društvenih mreža (Facebook, Twitter, Youtube). Vrlo je važna činjenica da je salvadorska dijaspora na izborima 2014. godine bila u mogućnosti glasovati preko e-maila dok su pripadnici kostarikanske dijaspane glasovali u najbližem veleposlanstvu. Glasovanje u najbližem veleposlanstvu ne čini se kao idealno rješenje jer je nekim pripadnicima dijaspane najbliže veleposlanstvo veoma udaljeno i iziskuje dugo putovanje, a nekad čak i odsutnost s posla jedan ili više dana i uzimanje prenoćišta. Tu se može povući i paralela s Hrvatskom i njenom dijasporom gdje se javlja isti problem kao u Kostarici.

4.4. Kategoriziranje pojedinaca u dijaspori

Navaro, Morales i Gratschew (2007) ističu da se pripadnici dijaspora u svijetu općenito mogu podijeliti u nekoliko kategorija ovisno o namjeni njihovog boravka izvan matične domovine, vremenskoj duljini boravka u inozemstvu, mjestu boravka u inozemstvu te namjeri povratka u matičnu domovinu. Spomenute kategorije su: Državljeni neke države koji prebivaju u inozemstvu i nemaju namjeru povratka, državljani neke države koji trenutno borave u inozemstvu, ali se namjeravaju vratiti u domovinu, državljani neke države koji obavljaju specifične zadaće u inozemstvu (npr. diplomatsko i vojno osoblje i njihove obitelji), državljani neke države koji su otišli u inozemstvo zbog specifičnih uvjeta (npr. izbjeglice), državljani neke države koji imaju prebivalište i sva politička prava u matičnoj državi, ali se u vrijeme izbora zateknu u inozemstvu.

Navaro, Morales i Gratschew (2007) naglašavaju da postoje različiti pristupi kad je u pitanju vrijeme proteklo od odlaska pojedinca iz matične domovine; primjerice neke države svojim pojedincima u dijaspori daju pravo sudjelovanja u izbornom sustavu bez obzira na vrijeme koje je prošlo od njihovog odlaska iz matične domovine. Navaro, Morales i Gratschew (2007) ističu da nekolicina država u obzir uzima vrijeme proteklo od odlaska pojedinca iz domovine iz razloga što logika nalaže da što netko dulje boravi izvan domovine to je

njegova povezanost s domovinom manja pa tako pojedinci koji prebivaju u inozemstvu dulje od određenog vremenskog perioda nemaju pravo sudjelovanja u izbornom sustavu matične države (npr. Ujedinjeno Kraljevstvo gdje svi koji borave više od 15 godina izvan UK nemaju pravo glasa; iako postoje nagađanja da će se ukinuti granica od 15 godina i da će svi pripadnici dijaspori imati pravo glasa).

Navaro, Morales i Gratschew (2007) smatraju da stvar ipak nije tako jednostavna i da vrijeme boravka izvan domovine nije jedini faktor prema kojemu se može iščitati povezanost dijaspori s domovinom te ističu primjer Njemačke koja je zabranila pravo glasa svojoj dijaspori koja preko 25 godina boravi u državama koje nisu članice Vijeća Europe dok dijaspora u članicama Vijeća Europa ima pravo glasa bez obzira na vrijeme proteklo od iseljenja iz Njemačke. Njemačke vlasti su donijele takvu odluku zato što smatraju da su njemački iseljenici u državama koje su članice Vijeće Europe više povezani s Njemačkom od ostalih iseljenika. Navaro, Morales i Gratschew (2007) također ističu primjer Portugala kao države s brojnom dijasporom i kompleksnom situacijom što se tiče prava sudjelovanja dijaspori u izbornom sustavu. Naime, na parlamentarnim izborima i izborima za Europski parlament u Portugalu dijaspora ima jednaka prava kao birači s prebivalištem u Portugalu, no situacija je nešto kompliciranija kad su u pitanju predsjednički izbori. Na predsjedničkim izborima u Portugalu za davanje prava glasa pojedincima u dijaspori uzimaju se kriteriji efektivne povezanosti s Portugalom i portugalskim društvom. Navaro, Morales i Gratschew (2007) navode uvjete koje pripadnici portugalske dijaspori moraju ispuniti ukoliko žele imati pravo glasa na portugalskim predsjedničkim izborima:

1. Žive u državama članicama EU ili u državama gdje je portugalski jezik službeni ne dulje od 15 godina
2. Žive u svim ostalim državama ne dulje od 10 godina
3. Bili su u Portugalu barem jednom u zadnjih 5 godina i boravili su tamo najmanje 30 dana i u mogućnosti su dokazati da govore portugalski jezik.

Na portugalskim referendumima vrijede jednaka pravila kao i za predsjedničke izbore, no Navaro, Morales i Gratschew (2007) smatraju da stvari treba uzeti s dozom opreza kad su u pitanju referendum jer dijaspora nije sudjelovala još niti na jednom referendumu u Portugalu, a vrlo je upitno hoće li sudjelovati na budućim referendumima.

Navaro, Morales i Gratschew (2007) zapažaju da se često spominje pojam „namjera povratka“ kao potencijalni indikator na to treba li se pojedincu u dijaspori dati pravo glasa

ili ne. Autori smatraju da je vrlo teško napraviti „testiranje“ kojim bi se sa priličnom sigurnošću detektirali pojedinci koji se namjeravaju vratiti u matičnu državu i iz tog razloga su rijetki slučajevi da se države upuštaju u takvo što; tj. da „namjeru povratka“ uzimaju kao kriterij za davanje ili uskraćivanje prava glasa svojim pojedincima u dijaspori.

U Hrvatskom izbornom zakonu ne postoji kategorizacija pripadnika dijaspare prema duljini boravka u inozemstvu, mjestu boravka ili namjeri povratka, a ne pokreću se niti rasprave oko toga tako da se ne čini izvjesnim da bi se takvo što moglo uvesti u hrvatski izborni zakon u bližoj budućnosti.

5. Argumenti 'ZA' i 'PROTIV' prava glasa za dijasporu

Navaro, Morales i Gratschew (2007) smatraju da je pravo glasovanja dijaspora u suštini pozitivan iskorak iz razloga što se na taj način promiče demokracija, prava pojedinca, uvažava se različitost među ljudima te se postiže razvoj društva na miran, nenasilan način. Isti autori ističu da je glasovanje iz dijaspare prilično zahtjevno u organizacijskom smislu te iziskuje kompleksna administracijska rješenja.

Nohlen i Grotz (2007) ističu da je glasovanje iz dijaspare u velikom broju slučajeva percipirano kao politički pristran izborni proces zato što često jedna politička opcija dobije veliku većinu glasova iz dijaspare i tada jedino ta politička opcija ima koristi od glasovanja iz dijaspare dok ostale političke opcije imaju slabiji izborni rezultat zahvaljujući glasovima iz dijaspare pa izražavaju svoje nezadovoljstvo i najčešće traže da se pravo glasovanja iz dijaspare ukine.

Nohlen i Grotz (2007) uočavaju još jednu negativnu stranu; a to je da državljani pojedine zemlje koji žive u inozemstvu često ne doprinose matičnoj državi; primjerice ne plaćaju porez i nisu izloženi aktualnim problemima kao svi državljani koji žive na teritoriju matične države.

Kad je riječ o glasovanju iz dijaspare, često se postavljaju pitanja o cijeni i financiranju glasovanja iz dijaspare. Nohlen i Grotz (2007) ističu da kada se jednom donese odluka o odobrenju glasovanja iz dijaspare treba biti svjestan da će glasovanje iz dijaspare iziskivati dodatna financijska sredstva prilikom provođenja političkih izbora. Ukupna cijena sudjelovanja dijaspare na političkim izborima može varirati pod utjecajem raznih okolnosti, a postoje i slučajevi gdje su upravo financije presudile da se donese odluka o ograničenju ili

ukidanju političkih prava dijaspori zato što su zakonodavna tijela zaključila da glasovanje iz dijaspori predstavlja prevelike troškove za državu.

Suradnja sa „državama domaćinima“ tj. državama u kojima postoje birališna mjesta za dijasporu predstavlja nemali izazov te lako može doći do problema, posebice ako između dviju država vladaju zategnuti odnosi. Nohlen i Grotz (2007) naglašavaju kako prilikom glasovanja iz dijaspori država koja provodi političke izbore ili referendum ne može biti toliko sigurna u sigurnost glasova iz dijaspori kao što je to slučaj s glasovima na vlastitom teritoriju zato što izborna ne mogu funkcionirati autonomno te je potrebna suradnja sa institucijama „države domaćina“.

Tab.6. Argumenti ZA i PROTIV uvođenja prava glasa za dijasporu

	ZA	PROTIV
TEORIJSKI ARGUMENTI	<ul style="list-style-type: none"> • povećanje političke participacije • potpuna provedba univerzalnog prava glasa kao dijela ljudskog prava 	<ul style="list-style-type: none"> • prebivalište kao glavni kriterij za pravo glasa i političke zastupljenosti • problematična transparentnost samog procesa inozemnih izbora te rješavanje inozemnih izbornih sporova
POVIJESNE I EMPIRIJSKE ČINJENICE	<ul style="list-style-type: none"> • mali broj trajnih inozemnih glasača u odnosu na domaće • jednaka distribucija političkih preferencija inozemnih glasača 	<ul style="list-style-type: none"> • veliki broj trajnih inozemnih glasača u odnosu na domaće • jednoobrazna ideološka orijentacija inozemnih glasača • nove demokracije s problemima provedbe izbora i slučajevima izbornih prevara

Izvor: Podolnjak, R., 2011: *Dijaspora i izbori za Hrvatski sabor – Prijedlog novog modela izbora tri zastupnika hrvatskih građana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj*, Izbori zastupnika u Hrvatski sabor i referendum / Barbić, Jakša - Zagreb : Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Znanstveno vijeće za državnu upravu, pravosuđe i vladavinu prava, 33-52 prema Nohlen i Grotz, *External voting: Legal framework and Overview of Electoral Legislation*, *Boletín mexicano de Derecho Comparado*, ano XXXIII, no. 99, Sept. – Dec. 2000

Kasapović (2010) ističe kako u Hrvatskoj postoji nekoliko glavnih argumenata ZA davanje prava glasa hrvatskoj dijaspori te isto tako i nekoliko protuargumenata prema kojima bi se to pravo trebalo ukinuti. Jedan od glavnih argumenata ZA je taj da je hrvatska dijaspora u velikoj mjeri nastala progonom Hrvata u bivšim političkim režimima; „Kako je hrvatska dijaspora uvelike nastala kao rezultat političkih progona Hrvata u nenacionalnim i nedemokratskim političkim režimima od kraja 19. do kraja 20 .stoljeća u Austro-ugarskoj, Kraljevini Jugoslaviji i SFRJ, pravo na državljanstvo i biračko pravo jest način reintegracije domovinske i iseljene Hrvatske te politička naknada emigrantima za zla što su im nanesena zbog zauzimanja za tzv. hrvatsku stvar“ (Kasapović, 2010, 22). Kasapović (2010) naglašava da je Argumentacija PROTIV prethodno spomenutih tvrdnji ta da nisu svi pripadnici dijaspare emigrirali iz Hrvatske kao posljedica političkog progona, a gotovo je nemoguće razdvojiti prave žrtve političkih progona od ostalih emigranata.

Jedna od bitnih komponenti što se tiče rasprave oko biračkih prava dijaspare su financije. Kasapović (2010) ističe da se u većini izvora navode oveće novčane svote (teško je reći točne iznose, procjene variraju od izvora do izvora) koje hrvatska dijaspora izravno i neizravno ulaže u Hrvatsku danas, a ulagali su i za vrijeme bivše SFRJ; „Biračko pravo izraz je zahvalnosti domovinske Hrvatske za goleme doprinose dijaspare nacionalnoj ekonomiji. Dok Hrvatska nije bila samostalna država, iseljenici su slali novac svojim obiteljima u zemlji, ulagali u lokalne, te nacionalne sakralne i svjetovne objekte. U procesu osamostaljenja države i nakon njega, počeli su izravno ulagati u državotvorni projekt i u hrvatsku ekonomiju. Navodi se da su od ranih 1990-ih iseljenici donirali oko 700 milijuna DM kako bi bila uspostavljena neovisna Hrvatska, ne računajući novac poslan obiteljima u zemlji“ (Kasapović,2010,23 prema Čizmić,2003,105).

Protivnici prethodno spomenute argumentacije se vode načelom da se politička prava ne mogu kupiti novcem te da se opet ne mogu jasno razdvojiti oni koji su ulagali svoj novac u domovinu od onih koji to nisu činili; „Ako se politička prava mogu kupiti novcem, zašto biračko pravo ne bi dobio Bill Gates, koji je u neke zemlje uložio više novca od svakog

etničkog emigranta, ironično pita C.Lopez-Guerra (2005). Ili, da dodam, zašto u Hrvatskoj biračko pravo ne bi dobio George Soros, koji je u našu zemlju uložio više vlastitog novca od mnogih iseljenika?“ (Kasapović, 2010, 23).

Kasapović (2010) ističe da su argument ZA davanje prava dijaspori i ratne zasluge u Domovinskom ratu koji se vodio za samostalnost Hrvatske. Neki pripadnici dijaspore su dragovoljno sudjelovali u Domovinskom ratu, a neki su pak sudjelovali u ilegalnoj nabavi oružja za hrvatske vojnike jer je općepoznato da je nedostatak oružja bio jedan od glavnih problema Hrvatske u Domovinskom ratu; srpska vojska je preuzela gotovo svo oružje iz bivše države, a UN je stavio embargo na uvoz oružja u zemlje bivše Jugoslavije pa se oružje moralo nabavljati ilegalno. Protutvrđnja je da ratne zasluge nisu prikladan razlog za davanje biračkog prava zato što su se i u Domovinskom ratu mnogi stranci borili na hrvatskoj strani kao profesionalni vojnici, plaćenici, neki čak i kao dobrovoljci te bi se onda i njima trebalo dati pravo sudjelovanja na hrvatskim izborima i referendumima. Kasapović (2010) naglašava kako se davanje prava glasa na temelju sudjelovanja u međunarodnom krijumčarenju oružja čini podosta suspektim.

Općenito, Kasapović (2010) je stajališta da biračko pravo ne može biti nagrada za političke, financijske niti bilo kakve druge zasluge te da je podložnost pojedinaca zakonima države u kojoj žive temeljan uvjet za davanje prava glasa. Podolnjak (2011) ističe općepoznatu rečenicu kojom se prethodno izrečen stav argumentira; „Zakoni se ne mogu pravično nametnuti na druge od strane osoba koje same nisu obvezne pokoravati se tim zakonima“ (Podolnjak, 2011, 34). Situacija možda ipak nije tako jednostavna zato što je očito da pripadnici dijaspore šalju određenu financijsku pomoć Hrvatskoj (prema nekima više, prema nekima manje) te unatoč tome što nisu podložni zakonima koji vrijede u Hrvatskoj i ne plaćaju porez u Hrvatskoj postoji osnova za davanje prava glasa hrvatskoj dijaspori. S druge strane, pripadnici dijaspore nisu uključeni u događanja u Hrvatskoj te ne mogu na svojoj koži osjetiti posljedice političkih odluka u Hrvatskoj (bile one dobre ili loše), a postoje i drugi, možda i prikladniji načini od ozakonjenja prava glasa da se Republika Hrvatska oduži Hrvatima u inozemstvu koji šalju značajne financije doznake Hrvatskoj.

6. Prijedlozi za promjene u hrvatskom izbornom sustavu

Nekolicina autora uviđa da je najnoviji hrvatski model sudjelovanja dijaspore u izbornom sustavu napravljen po uzoru na portugalski, francuski i talijanski model; primjerice, Podolnjak (2011) kaže ovako: „Iako novo ustavno rješenje parlamentarne zastupljenosti

hrvatske dijaspore možda i nije neposredno bilo inspirirano francuskim i talijanskim rješenjima, o kojima je bilo riječi, činjenica je da će ubuduće hrvatska dijaspora, kao i ona u Francuskoj i Italiji (ali i Portugalu) imati fiksni broj zastupnika i da će on u hrvatskom slučaju iznositi otprilike oko 2% od ukupnog broja zastupnika Hrvatskog sabora (140+8 zastupnika nacionalnih manjina + 3 zastupnika dijaspore – 151), baš kao što je slučaj u Francuskoj i Italiji“(Podolnjak, 2011, 48). Autori uočavaju i jedno važno odstupanje hrvatskog modela od onog u Francuskoj, Italiji i Portugalu – glasovanje iz dijaspore se odvija u jednom, tromandatnom izbornom okrugu dok u Italiji, Francuskoj i Portugalu postoji nekoliko izbornih okruga za dijasporu. Kasapović (2010) smatra da niti jednoj od dviju najjačih političkih opcija u Hrvatskoj (Hrvatska demokratska zajednica i Socijaldemokratska partija Hrvatske) u biti nije stalo da hrvatski državljani s prebivalištem u inozemstvu budu vjerodostojno predstavljeni u Hrvatskom saboru jer da im je stalo, formirali bi više jednomandatnih okruga za dijasporu. Žugaj i Šterc (2017) smatraju da uvođenje više jednomandatnih okruga potaknulo jače uključivanje dijaspore u aktualna zbivanja u Republici Hrvatskoj, a to je važno zato što bi dijaspora svojim kompetencijama i iskustvom mogla znatno pripomoći napretku i razvitku Republike Hrvatske.

Kasapović (2010) predlaže formiranje triju jednomandatnih izbornih okruga za dijasporu, a to bi bili 1. Bosna i Hercegovina, 2. Europa te 3. Amerika i Oceanija. Podolnjak (2011) ističe ideju Škrabala koji je 2009. godine predložio 4 izborna okruga za dijasporu, a to su : 1. Bosna i Hercegovina, 2. ostale države bivše Jugoslavije, 3. Europa, 4. Ostatak svijeta bez Europe, a najnoviji prijedlog su iznijeli Žugaj i Šterc (2017) prema kojima bi se formirale četiri jednomandatne izborne jedinice za dijasporu:

1. BiH
2. Europa bez BiH
3. Obje Amerike
4. Ostatak svijeta bez Europe i Amerika.

Žižić (2014) pak smatra da posljednja promjena izbornog zakona prema kojoj dijaspora ima 3 zastupnička mandata u Hrvatskom saboru poglavito motivirana željom da se usvoje europski standardi, a ne interesom za stvarno uključenje hrvatske dijaspore u hrvatski politički život. Žižić (2014) ne smatra pažnje vrijednim prijedlog o formiranju više jednomandatnih izbornih okruga za dijasporu isto kao niti prijedlog o elektroničkom ili

dopisnom glasovanju te ističe da bi Republika Hrvatska trebala uvesti kombinirani izborni sustav u kojem bi hrvatski državljani s prebivalištem izvan Republike Hrvatske glasali za liste koje bi se natjecale u izornoj jedinici na razini cijele države jer bi to dovelo do povećanja izborne participacije dijasfore i većeg utjecaja dijasfore na raspodjelu političke moći u Republici Hrvatskoj.

A. Babić (2014) također nije zadovoljan sadašnjim sustavom te smatra da bi se politička prava hrvatske dijasfore trebala povećati te da bi Hrvatska općenito trebala pridavati veću pozornost svojoj dijaspori i jačanju i poboljšanju odnosa s dijasporom. Babić ističe primjer Kine kao pozitivan primjer suradnje s vlastitom dijasporom te naglašava da je Kina u najnovije doba vojno i gospodarski druga najjača zemlja na svijetu zahvaljujućim svojim iseljenicima i suradnji s njima.

Kasapović (2010) smatra da je davanje prava glasa hrvatskoj dijaspori projekt koji je u stvari nastao političkim inženjeringom u režiji Hrvatske demokratske zajednice koja je u prvim godinama hrvatske samostalnosti bila daleko najjača politička stranka. Kasapović je mišljenja da je Hrvatska demokratska zajednica u pripadnicima hrvatske dijasfore vidio svoju šansu za poboljšanje rezultata na izborima te je stremio k tome da što više Hrvata s prebivalištem izvan Hrvatske dobije hrvatsko državljanstvo i stekne pravo glasa na hrvatskim političkim izborima i referendumima; „Ozakonjenje prava hrvatskih državljana koji nemaju prebivalište u Hrvatskoj da glasuju na nacionalnim izborima i referendumima jedan je od najvećih i najprjepornijih projekata političkog inženjeringa od osnutka samostalne države. Riječ je o uvelike proizvoljnome i nerazvidnom postupku vlasti Hrvatske demokratske zajednice koji se zasnivao na tri ishodišta. Prvo ishodište činila je ideološki i politički motivirana, premda ne i do kraja osvijestena, zamjena koncepta teritorijalnog državljanstva etničkim. Hrvatska demokratska zajednica je bila zainteresirana da što više Hrvata izvan Hrvatske stekne hrvatsko državljanstvo i biračko pravo, jer je u njima vidjela jedan od stupova svoje političke vlasti“ (Kasapović, 2010, 17).

Prizor sa prosvjedbe u Sydneyu 27. 01. 91.

Sl. 9. Hrvati u Sydneyu sa slikom Franje Tuđmana 1991. godine

Izvor: Vukić, I., 2017: Kako Australci vide današnju Hrvatsku? Evo kako je petero njih odgovorilo na pitanja o političkoj situaciji, Croexpress, [URL 5](#) , [URL 7](#)

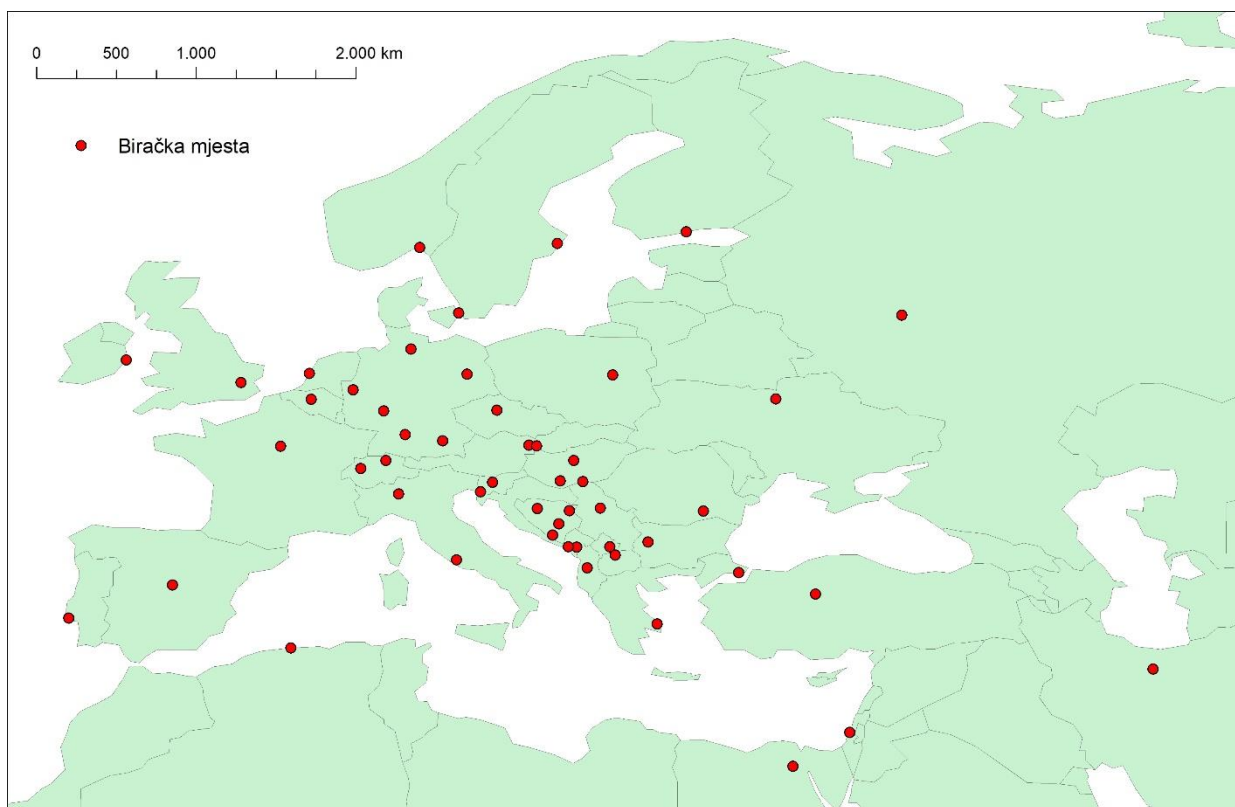
13.12. 2018.

Iako je u Hrvatskoj Hrvatska demokratska zajednica ozakonila glasovanje iz dijasfore i od njega imala koristi, Podolnjak (2011) naglašava da je u većini prije prvog glasovanja državljana iz inozemstva veoma teško predvidjeti kako će dijaspora glasovati te da su česti slučajevi da politička opcija koja je ozakonila glasovanje iz dijasfore na kraju ne dobije potporu glasača iz dijasfore. Kao najzanimljiviji takav primjer Podolnjak (2011) ističe parlamentarne izbore u Italiji 2006. godine na kojima se vodila tijesna izborna bitka između Prodijske koalicije lijevog centra i Berlusconijske koalicije desnog centra te je na kraju pobijedila Prodijska koalicija zahvaljujući većoj potpori glasača iz dijasfore. Ironično je da je izbornu reformu koja je omogućila glasovanje iz dijasfore prethodno ozakonila upravo Berlusconijska vlada.

7. Alternativni sustavi glasovanja na izborima

7.1. Glasovanje preko interneta

Jedan od problema koji se javlja tijekom provedbe glasovanja dijaspora na hrvatskim političkim izborima je udaljenost biračkih mjesta od mjesta stanovanja pripadnika dijaspora. Primjerice, u mnogo država uopće ne postoji ili postoji samo jedno biračko mjesto za sve pripadnike hrvatske dijaspora pa tako pojedinci moraju prevaliti i preko 1000 kilometara da bi dali svoj glas na hrvatskim političkim izborima. Braun (2007) naglašava kako je upravo dijaspora društvena skupina koja u fokusu kada je u pitanje glasovanje preko interneta ili takozvano *i-glasovanje* zato što se uvođenjem glasovanja preko interneta glasačima daje mogućnost da glasuju s bilo koje lokacije i na taj način se rješava problem velikih udaljenosti između biračkih mjesta i mjesta stanovanja pripadnika dijaspora. Neke države su uvele glasovanje preko interneta samo za svoje državljane s prebivalištem unutar matične države, u nekim državama glasovati preko interneta može samo dijaspora dok postoje i države u kojima svi koji imaju pravo glasa mogu glasovati preko interneta.

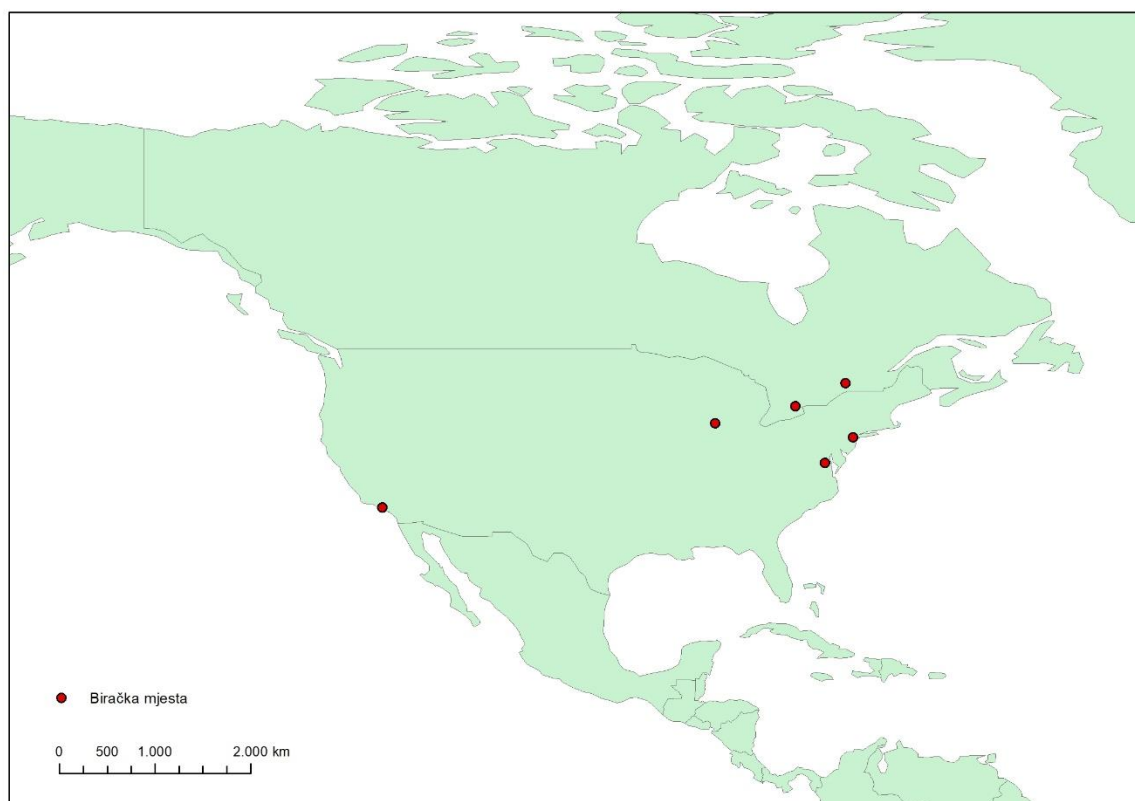
Sl. 10. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Europe te dijela Afrike i Azije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Sl. 11. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području dijela Azije te Australije i Oceanije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

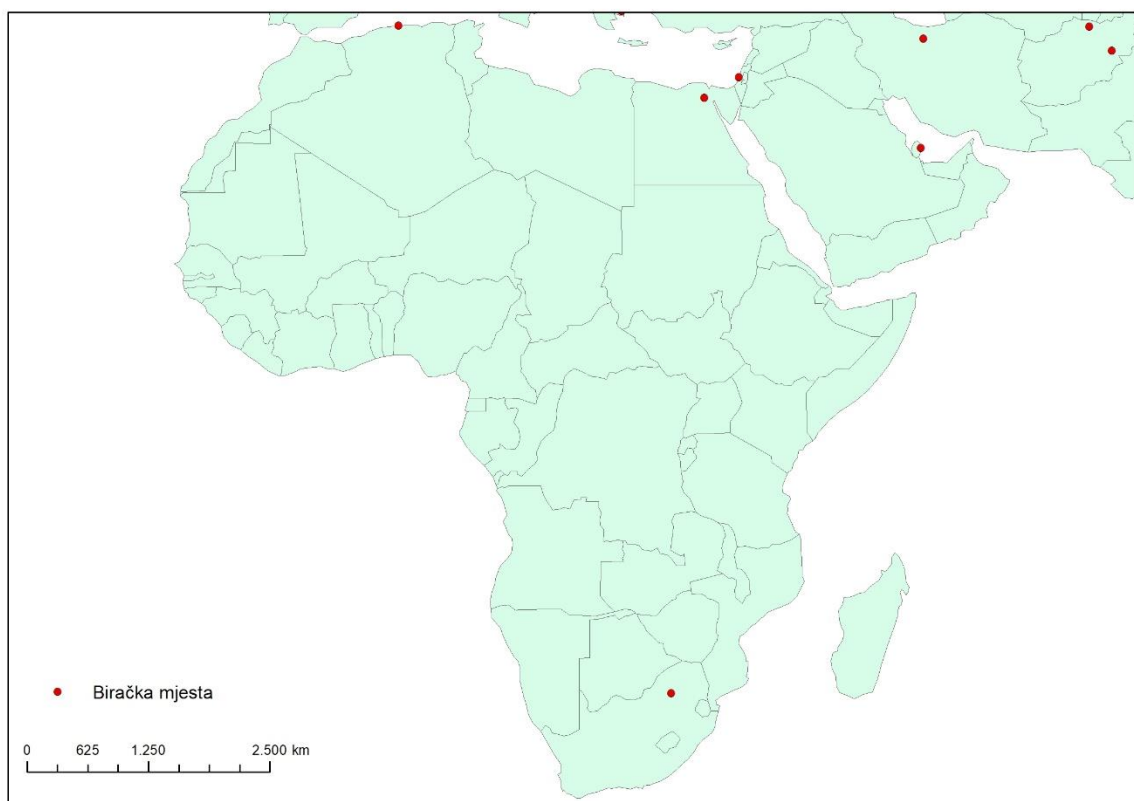
Sl. 12. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Sjeverne i Srednje Amerike na parlamentarnim izborima 2016. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Sl. 13. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Južne Amerike na parlamentarnim izborima 2016. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Sl. 14. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Afrike i dijela Azije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Izvor: Izradio autor prema podacima Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske (www.izbori.hr) i portala OpenStreetMap (www.openstreetmap.org)

Iz karata je vrlo lako zaključiti da mnogi pripadnici hrvatske dijasporu u svijetu moraju prevaliti tisuće kilometara kako bi ubacili svoj glasački listić u sandučić te na taj način sudjelovali na hrvatskim političkim izborima. Države u kojima je prisutna velika zajednica hrvatske dijasporu imaju nekoliko biračkih mjesta na svojem teritoriju dok ostale države imaju samo jedno ili niti jedno biračko mjesto. Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu su diplomatsko-konzularna predstavništva Republike Hrvatske, a odluku o osnivanju diplomatsko-konzularnih predstavništva donosi hrvatska predsjednica zajedno s Vladom Republike Hrvatske te sukladno Ustavu Republike Hrvatske i Zakonu o vanjskim poslovima⁸.

Pogledaju li se primjerice Sjedinjene Američke Države kao država s jednom od najvećih zajednica Hrvata u dijaspori, vidljivo je da postoje 4 biračka mjesta koja su stacionirana u velikim gradovima; New York, Washington, Chicago i Los Angeles. Ukoliko uzmemo u

⁸[Predsjednica Republike Hrvatske, uloga i dužnosti](#)

obzir ogromnu površinu Sjedinjenih Američkih Država te udaljenosti koje vladaju između pojedinih dijelova Sjedinjenih Američkih Država nije teško doći do zaključka da se većini pripadnika hrvatske dijaspe ne isplati izlaziti na hrvatske političke izbore i referendume jer to od njih iziskuje veliki financijski, ali i vremenski trošak.

Biralištima najoskudnije područje je Srednja Amerika gdje nema niti jedno biračko mjesto za hrvatsku dijasporu; najbliža biračka mjesta za pripadnika hrvatske dijaspe koji obitavaju u zemljama srednje Amerike su spomenuti gradovi u Sjedinjenim Američkim Državama te biračko mjesto u Brazilu koje je najsjevernije biračko mjesto u Južnoj Americi. Južna Amerika kao područje poznato po prisutnosti brojnih pripadnika hrvatske dijaspe ima samo 3 biračka mjesta koja se nalaze u gradovima Brasilia, Buenos Aires te Santiago de Chile.

U Africi postoje tri biračka mjesta za hrvatsku dijasporu koja su geografski neravnomjerno raspoređena, naime dva biračka mjesta su na samom sjeveru Afrike (Kairo i Alžir) dok je jednom na samom jugu kontinenta (Pretoria). Iako malobrojni, pripadnici hrvatske dijaspe u središnjoj Africi moraju napraviti put od oko 5000 kilometara kako bi sudjelovali na hrvatskim političkim izborima.

Glasovanje preko interneta je svakako nešto što bi se trebalo ozbiljno uzeti u razmatranje kada je u pitanju glasovanje hrvatske dijaspe na hrvatskim političkim izborima i referendumima. Mali broj biračkih mjesta i velike udaljenosti koje pojedinci moraju prekriti kako bi dali svoj glas rezultiraju u veoma maloj izlaznosti hrvatske dijaspe na političkim izborima i referendumima, a samim time i cjelokupni proces glasovanja iz dijaspe gubi svoj smisao. Uvođenje glasovanja preko interneta nije jednostavan proces, iziskuje mnogo truda i promjena, postoje i veliki rizici, stoga je potrebno pomno proučiti primjere drugih država koje su se već uhvatile u koštac s glasovanjem preko interneta te na temelju toga odlučiti što je najprimjerenije za Hrvatsku.

Glasovanje preko interneta je pojava karakteristična za početak 21. stoljeća i predmet je sve većeg broja istraživanja i rasprava jer unatoč već spomenutim mnogobrojnim prednostima koje takav oblik glasovanja ima postoje i opasnosti koje vrebaju prilikom provođenja glasovanja preko interneta. Poznato je da su sve radnje koje se odvijaju preko interneta potencijalna meta hakerskih napada pa tako postoji mogućnost tijekom provođenja internetskog glasovanja stvari krenu po zlu i da hakeri probiju sustav internetskog glasovanja i na taj način dođu u mogućnost da promijene i sam ishod političkih izbora ili

referenduma koji se provodi preko interneta. Glasovanje preko interneta zbog opasnosti od hakerskih napada zahtjeva veliku posvećenost sigurnosti cjelokupnog sustava glasovanja te donošenje drastičnih sigurnosnih mjera u svrhu zaštite od hakera.

Zanimljiv primjer dolazi iz Francuske gdje je 2003. godine francuskoj dijaspori u Sjedinjenim Američkim Državama odobreno da glasuje preko interneta na izborima za predstavnike u Vijeću francuske dijaspori. Naravno, birači u Sjedinjenim Američkim Državama su mogli birati između klasičnog glasovanja na papiru i glasovanja preko interneta, a preko 60% birača su izabrali glasovanje preko interneta. Internetsko glasovanje se Francuzima svidjelo te su na parlamentarnim izborima 2006. godine svi pripadnici francuske dijaspori (ne i francuski državljani s prebivalištem u Francuskoj) mogli birati između klasičnog glasovanja na papiru, glasovanja putem pošte i glasovanja preko interneta. Praksa glasovanja preko interneta za francusku dijasporu održala se sve do 2017. godine kada je odlučeno da na parlamentarnim izborima pripadnici francuske dijaspori više neće moći glasati preko interneta zbog sigurnosnih razloga.

Estonija je država koja se vrlo rano uhvatila u koštac s modernim tehnologijama pa tako od 2005. godine svi Estonci koji imaju pravo glasa mogu birati između glasovanja preko interneta i klasičnog glasovanja na papiru. Na posljednjim izborima 2017. godine 31,7% birača koji su izašli na izbore svoj glas dali su preko interneta.

Najnovija istraživanja ne idu u korist glasovanja preko interneta; čest zaključak istraživanja je da su prijetnje sigurnosti prilikom glasovanja preko interneta sve veće i da je sustav teško održiv pa se stoga neke države koje su prakticirale internetsko glasovanje odlučuju za ukidanje istog.

7.2. Glasovanje putem pošte

Glasovanje putem pošte podrazumijeva da svi registrirani glasači putem pošte dobiju glasački listić koji u određenom vremenskom razdoblju pravilno ispunjen moraju poslati na predviđenu adresu da bi njihov glas bio valjan. Glasovanje putem pošte je također jedno alternativno rješenje na političkim izborima i referendumima, a posebice je primjenjivo za glasovanje iz dijaspori.

2019 European elections: National rules

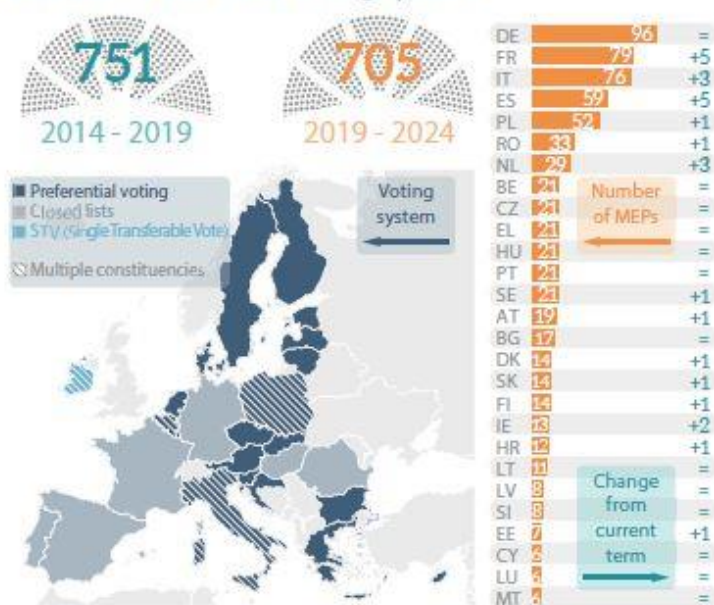
Expected election day

Election day following national custom.

NB In a number of countries the day will only be formally confirmed closer to the election.

Number of MEPs and voting system

Voting from abroad

Minimum age of candidates

Sl. 15. Glasovanje iz inozemstva na izborima za Europski parlament 2019. godine

Izvor: 2019. European elections: National rules, European Parliament, [URL 8](#), [URL 9](#)

22.12. 2018.

Iz slike je vidljivo da će gotovo polovica država u kojima je dijaspori ozakonjeno glasačko pravo na izborima za Europski parlament dati pravo svojoj dijaspori da na idućim izborima za Europski parlament 2019. godine glasuju putem pošte. Nasuprot tome, jedino će estonska dijaspora na izborima za Europski parlament 2019. godine moći glasati preko interneta.

Također, u nekoliko će država (Njemačka, Austrija, Latvija, Luksemburg) na izborima za Europski parlament 2019. godine dijaspora moći glasovati isključivo putem pošte što znači da te države imaju puno povjerenje u sigurnost i transparentnost takvog načina glasovanja.

Hrvatska pripada krugu država u kojima će na idućim izborima za Europski parlament dijaspora moći glasovati jedino u diplomatsko-konzularnim predstavništvima. Glasovanje

u diplomatsko-konzularnim predstavništvima je i dalje najzastupljeniji način glasovanja iz dijaspore, no očito je da se sve više država odlučuje na uvođenje alternativnih načina glasovanja.

8. Zaključna razmatranja

Među različitim autorima postoje različita, a često i vrlo oprečna stajališta kad je u pitanju glasovanje iz dijaspore. Kompleksnost problematike je uzrok tome da svatko ima neki svoj pogled na problem te vlastitu viziju optimalnog načina uključivanja hrvatske dijaspore u izborni sustav.

Činjenica je da nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju 2013. godine broj hrvatskih iseljenika postaje sve veći zato što se u većini ostalih država Europske unije nude bolje plaćeni poslovi te je životni standard općenito veći. Na taj način hrvatska dijaspora postaje populacijski brojnija te se može pretpostaviti da će pitanje prava glasa za pripadnike hrvatske dijaspore sve više dobivati na važnosti.

U oči upada da u Hrvatskoj stavovi pojedinaca o pitanju glasovanja iz dijaspore uvelike ovise o njihovoj političkoj orijentaciji. Oni više skloniji desnim političkim opcijama najčešće zagovaraju što veća izborna prava za hrvatsku dijasporu dok lijevo orijentirani pojedinci u najveće broju slučajeva smatraju da bi pripadnici hrvatske dijaspore trebali imati minimalnu ili nikakvu razinu participacije u hrvatskom izbornom sustavu.

Tomu je tako prvenstveno ponajviše iz razloga što su glasači iz dijaspore na svim dosadašnjim političkim izborima u Hrvatskoj bili daleko skloniji Hrvatskoj demokratskoj zajednici, najjačoj desno orijentiranoj političkoj stranci u Hrvatskoj. Stoga je potpuno očekivano da će oni kojima glasovanje iz dijaspore popravlja izborni rezultat zagovarati što veću izbornu participaciju pripadnika hrvatske dijaspore dok će oni kojima glasovanje iz dijaspore ne ide na ruku stremiti k tome da se ta participacija smanji ili u potpunosti ukine.

Teško je u potpunosti ustanoviti zbog čega hrvatska dijaspora daleko najviše preferira Hrvatsku demokratsku zajednicu (HDZ). Za pretpostaviti je da to što je Hrvatska demokratska zajednica omogućila hrvatskoj dijaspori da sudjeluje u hrvatskom izbornom sustavu nije jedini, a niti glavni razlog naklonjenosti pripadnika hrvatske dijaspore Hrvatskoj demokratskoj zajednici. Pogledaju li se druge države, za uvidjeti je da postoji više primjera koji nam svjedoče o tome da ona politička opcija koja je ozakonila glasačko pravo svojoj dijaspori na kraju ne dobije naklonost svoje dijaspore, a Podolnjak (2011) kao

jedan takav primjer ističe Italiju gdje se Berlusconijeva vlada koja je ozakonila glasačko pravo talijanskoj dijaspori nije uspjela održati na vlasti upravo zbog glasova iz dijaspore.

U Hrvatskoj se javnosti i prije ozakonjenja prava glasa za hrvatsku dijasporu pretpostavljalo da su pripadnici hrvatske dijaspore više naklonjeni desnim političkim opcijama te su toga bile svjesne i sve političke stranke. Mnogi Hrvati s prebivalištem u inozemstvu su javno isticali svoja politička stajališta te nije bilo teško predvidjeti rezultate prvih političkih izbora nakon ozakonjenja glasačkog prava dijaspori.

Kasapović (2010) ističe da je hrvatska dijaspora u velikoj mjeri nastala progonom Hrvata u bivšim političkim režimima od kraja devetnaestog do kraja dvadesetog stoljeća (Austro – ugarska, Kraljevina Jugoslavija, SFRJ). Hrvati su politički proganjeni zato što su isticali svoju hrvatsku nacionalnu pripadnost te se zalagali za veću autonomiju Hrvata unutar bivših političkih režima. Takvi politički prognanici i njihovi potomci su danas, kada je Hrvatska samostalna i suverena država, skloniji desnim političkim opcijama zato što su one domoljubne; ističu svoju ljubav prema Hrvatima i Hrvatskoj i s prijezirom gledaju na bivše političke režime. Među desno orijentiranim političkim strankama daleko je najpopularnija Hrvatska demokratska zajednica koja je na čelu s Franjom Tuđmanom stvarala suverenu hrvatsku državu početkom 1990-ih godina pa ne čudi da na hrvatskim političkim izborima velika većina glasova iz dijaspore odlazi Hrvatskoj demokratskoj zajednici.

Struktura hrvatske dijaspore prema razlogu odlaska u inozemstvo se malo pomalo mijenja; onih koji su otišli zbog političkih progona u bivšim režimima će biti sve manje, takvi pojedinci koji su još živi su pretežito u trećoj životnoj dobi, ostat će njihovi potomci od kojih neće svi imati jednake političke stavove kao njihovi preci, a vjerojatno mnoge od njih neće niti previše zanimati pravo glasa na hrvatskim izborima jer će se asimilirati ili su se već asimilirali u društvo države u kojoj žive.

Nasuprot tome, nova dijaspora koja se trenutno stvara sastoji se od pojedinaca koji su otišli iz Hrvatske gotovo isključivo iz ekonomskih razloga, a njihovi politički stavovi su vjerojatno vrlo raznovrsni. U prosjeku su to mladi ljudi koji su odrasli u Hrvatskoj i imaju mnogo rodbine u Hrvatskoj te većina njih nastoji i još će neko vrijeme nastojati održavati kontakte sa svojom rodbinom i biti u toku s događanjima u Hrvatskoj. Za pretpostaviti je da će nove iseljenike više zanimati pravo glasa na hrvatskim političkim izborima nego potomke iseljenika iz bivših političkih režima od kojih mnogi nikada nisu bili u Hrvatskoj niti govore hrvatski jezik.

Zbog promjene strukture hrvatske dijasporu prema razlogu odlaska iz Hrvatske vrlo je moguće da u budućnosti na hrvatskim političkim izborima Hrvatska demokratska zajednica i njezini kandidati neće tako premoćno pobjeđivati u dijaspori kao dosad.

Hrvatska dijaspora ima određene zasluge (nemale svote financijskih doznaka za Hrvatsku, promoviranje Hrvatske u svijetu...) zbog kojih je prihvatljivo da ima pravo sudjelovanja u hrvatskom izbornom sustavu te da ima svoje predstavnike u Hrvatskom saboru. S druge strane, život izvan Hrvatske pripadnicima hrvatske dijasporu omogućava da ravnodušno gledaju na zbivanja u Hrvatskoj i da na svojoj koži ne osjećaju posljedice političkih odluka donesenih u Hrvatskoj. Davanje još većih prava hrvatskoj dijaspori unutar hrvatskog izbornog i političkog sustava kao npr. nekadašnjih 12 zastupničkih mandata za predstavnike dijasporu u Hrvatskom saboru bilo bi nepravedno prema hrvatskim glasačima koji imaju prebivalište u Hrvatskoj čiji život uvelike ovisi o političkoj situaciji u Hrvatskoj i odlukama hrvatskih političara. Iako bi jedni htjeli više predstavnika hrvatske dijasporu u Hrvatskom saboru, a drugi se zalažu za još manje zastupničkih mandata ili da dijaspora uopće nema svoje predstavnike u Hrvatskom saboru, kompromisno rješenje od 3 zastupnička mandata za hrvatsku dijasporu koji se biraju metodom fiksne kvote ipak se čini kao optimalno.

Očito je da su prilikom donošenja novog izbornog zakona 2010. godine uzor bile Europske države Francuska, Italija i Portugal u kojima zastupnici koji predstavljaju dijasporu čine oko 2% ukupnog broja zastupnika u parlamentu zato što 3 zastupnika za dijasporu u Hrvatskom saboru također čine oko 2% ukupnog broja zastupnika.

Razlika između Hrvatske i spomenutih europskih zemalja je što se u Hrvatskoj parlamentarni izbori provode metodom razmjernog sustava u jednom, tromandatnom okrugu dok su u Francuskoj, Italiji i Portugalu glasači iz dijasporu podijeljeni u više jednomandatnih okruga koji predstavljaju određeni dio svijeta. Većina hrvatskih autora ističe prednosti sustava više jednomandatnih okruga te smatra da bi takav sustav trebala uvesti i Hrvatska.

Optimalna podjela bi bila na tri jednomandatna okruga koji bi obuhvaćali ove dijelove svijeta:

1. Bosna i Hercegovina
2. Europa izuzev Bosne i Hercegovine
3. Ostatak svijeta

Glavna prednost podjele na tri jednomandatna okruga za dijasporu bila bi težnja k stvarnoj zastupljenosti cjelokupne hrvatske u dijasporu koja prema većini autora zasad postoji samo na papiru, a stvarna bit postojanja zastupničkih mandata za dijasporu je zapravo predstavljanje Hrvata u Bosni i Hercegovini, najugroženijeg i najspornijeg dijela pripadnika hrvatske dijasporu koji se zapravo niti ne mogu nazvati pravom dijasporom. Zamjerki i kritika iz Europske unije na uvođenje tri jednomandatna okruga za dijasporu zasigurno ne bi bilo mnogo zato što su starije članice EU (Francuska, Italija i Portugal) već odavno uvele takav sustav glasovanja za dijasporu.

Neke su države postavile dodatne uvjete koje pripadnici njihove dijasporu moraju zadovoljiti ukoliko žele pravo sudjelovanja u izbornom sustavu. To su uvjeti prema kojima se očituje povezanost pojedinaca u dijaspori s matičnom domovinom, njenom kulturom, ljudima i upućenost u opću situaciju u matičnoj domovinu. Uvjeti se pretežito odnose na duljinu boravka izvan matične domovine, državu trenutnog boravka te poznavanje službenog jezika matične domovine. Kao važna komponenta često se ističe i namjera povratka u matičnu domovinu, no vrlo je teško istražiti i sa sigurnošću dokazati namjerava li se netko uskoro vratiti u zemlju svojih korijena.

Države koje su već dugo vremena članice Europske unije kao npr. Njemačka i Portugal smatraju kako su pripadnici njihove dijasporu u ostalim članicama Europske unije više u doticaju s matičnom domovinom te prilikom postavljanja uvjeta za pravo glasa njima daju prednost u odnosu na pripadnike njihove dijasporu koji imaju prebivalište izvan Europske unije. Hrvatska je najmlađa članica Europske unije i davanje drugačijih uvjeta hrvatskoj dijaspori u Europskoj uniji u odnosu na pripadnike hrvatske dijasporu koji prebivaju izvan Europske unije na hrvatskim političkim izborima i referendumima ne bi imalo previše smisla.

Nasuprot tome, uvođenje svojevrsnog testa poznavanja hrvatskog jezika za pripadnike hrvatske dijasporu je ideja koja ima smisla. Jer, zbog čega bi netko tko ne poznaje niti hrvatski jezik imao pravo odlučivati o sudbini Hrvatske na način da daje svoj glas na hrvatskim političkim izborima i referendumima.

Velike udaljenosti koji neki od pripadnika hrvatske dijasporu moraju prevaliti da bi dali svoj glas je uzrok izrazito maloj izlaznosti hrvatske dijasporu na hrvatskim političkim izborima i referendumima. Uz tako malu izlaznost glasovanje iz inozemstva gubi svoj smisao te je potrebno nešto učiniti po tom pitanju. Povećanje broja biračkih mjesta nema smisla jer se

radi o enormnim udaljenostima i teško je i zamisliti koliko bi biračkih mjesta u svijetu moralo biti da se, primjerice, postigne dostupnost biralištima jednaka kao u Republici Hrvatskoj. Glasovanje putem pošte bi zasigurno povećalo izlaznost hrvatskih birača u inozemstvu, a u prilog glasovanju putem pošte ide i činjenica da se mnoge druge države odlučuju dati svojoj dijaspori mogućnost glasovanje putem pošte (vidi sl. 15.) što znači da imaju puno povjerenje u takav način glasovanja. Glasovanje preko interneta je još mnogo brži i jednostavniji način glasovanja od glasovanja putem pošte, a jedini problem kod glasovanja preko interneta predstavlja sigurnost. Trebalo bi dobro proučiti sve sigurnosne zapreke glasovanja preko interneta i pokušati stvoriti siguran sustav glasovanja preko interneta za hrvatsku dijasporu, ali i za birače koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj.

Kada se sve sumira, prijedlog novog, izmijenjenog obrasca uključivanja hrvatske dijasfore u hrvatski izborni sustav bio bi ovakav:

- Dijaspore ima pravo glasa na predsjedničkim i parlamentarnim izborima te na referendumima
- Dijaspore ima mogućnost glasovanja putem pošte i/ili preko interneta
- Pripadnici hrvatske dijasfore moraju dokazati da tečno govore hrvatski jezik ako žele pravo glasa (uz uvjete koji su na snazi bili i prije; navršenih 18 godina i hrvatsko državljanstvo)
- Dijaspore izglasava 3 zastupnička mandata u Hrvatski sabor na parlamentarnim izborima
- Na hrvatskim parlamentarnim izborima hrvatska dijaspora glasuje u 3 jednomandatna izborna okruga (Bosna i Hercegovina, Europa izuzev Bosne i Hercegovine, ostatak svijeta).

9. Literatura i izvori

LITERATURA:

Akrap, A., Strmota, M., 2014: Veliki iseljenički valovi iz Hrvatske od kraja 19. do kraja 12. stoljeća, u: *Hrvatska izvan domovine: zbornik radova (ur. Sopta M. i dr.)* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 71-79.

Babić, A., 2014: Institucionalni odnos Republike Hrvatske prema hrvatskom iseljeništvu, *Hrvatska izvan domovine: zbornik radova (ur. Sopta M. i dr.)* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 47-57.

Batarelo, J., 2014: The continuation of a diaspora through the maintenance of a croatian diaspora consciousness among second generation Croatian sin Sydney, u: *Hrvatska izvan domovine: zbornik radova (ur. Sopta M. i dr.)* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 159-167.

Božić, S., 2012: *Institucionalizacija hrvatske dijaspor: oblici migrantskog udruživanja – primjeri iz Europe, Južne Amerike i Australije*, Jesenski i Turk, Zagreb.

Braun, N., 2007: E- voting and external voting, u: *Voting from abroad: The international IDEA handbook*, 217- 276

Bravo, V., 2013: Communicating external voting rights to diaspora communities. Challenges and opportunities in the cases of El Salvador and Costa Rica, *Revista internacional de relaciones publicas*, Vol.3 (5), 5-26.

Brubaker, R., 2005: The 'diaspora' diaspora, *Ethnic and racial studies*, Vol.28 (1), 1-19.

Haramija, P. , Jurković Majić, O., 2014: Percepcija Hrvatske u svijetu – uloga iseljništva u brendiranju Hrvatske, u: *Hrvatska izvan domovine: zbornik radova (ur. Sopta M. i dr.)* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 471-487.

Kasapović, M., 2010: Hrvati, hrvatski državljani i dijaspora, *Političke analize*, Vol.1 (2), 21-24.

Kasapović, M., 2010: Tko i kako predstavlja 'dijasporu', *Političke analize*, Vol.1 (3) 15-19.

Navaro, C., Morales, I., Gratschew, M., 2007: External voting: a comparative overview, u: *Voting from abroad: The internationa IDEA handbook*, 11-41.

Nohlen, D., Grotz, F., 2007: The legal framework and an overview of electoral legislation, u: *Voting from abroad: The international IDEA handbook*, 65-89.

Podolnjak, R., 2011: Suvremeni hrvatski izborni inženjering kao sofisticirani oblici izborne manipulacije, u: *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, Veljača 2013., Vol. 63 (1). 155- 187.

Podolnjak, R., 2011: Dijaspore i izbori za Hrvatski sabor – prijedlog novog modela izbora tri zastupnika hrvatskih građana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj, u: *Modernizacija prava knjiga 13*, 33-52.

Vertovec, S., 1999: Conceiving and Researching Transnationalism, *Ethnic and Racial studies*, Vol. 22 (2).

Žižić, J., 2014: Razvoj, obilježja i perspektiva posebnoga političkog predstavljanja Hrvata izvan Republike Hrvatske, u: *Hrvatska izvan domovine: zbornik radova (ur. Sopta M. i dr.)* Golden marketing-Tehnička knjiga, Zagreb, 465-471.

Žugaj, M., Šterc, S., 2017: Hrvatske izborne jedinice – postojeći nesklad i buduće promjene, *Pilar: časopis za društvene i humanističke studije*, Vol.11 (2), 9-33.

IZVORI:

Rettaile , D., 2012: 10 lieux de la Mondialisation, Major Prepa, <https://major-prepa.com> (URL 1), <https://major-prepa.com/geopolitique/10-lieux-de-la-mondialisation-denis-retaille> (URL 2)

Vukić, I., 2017: Kako Australci vide današnju Hrvatsku? Evo kako je petero njih odgovorilo na pitanja o političkoj situaciji, Croexpress, <http://croexpress.eu> (URL 5)
<http://croexpress.eu/vijest.php?vijest=10757> (URL 7)

ANKETA: U Hrvatsku bi se vratila polovica naših iseljenika, Croexpress, <http://croexpress.eu> (URL 5), <http://croexpress.eu/vijest.php?vijest=2398> (URL 6)

Croats, Wikipedia, https://en.wikipedia.org/wiki/Main_Page (URL 3),
<https://en.wikipedia.org/wiki/Croats> (URL 4)

2019. European elections: National rules, <http://www.europarl.europa.eu> (URL 8)
[http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA\(2018\)623556_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2018/623556/EPRS_ATA(2018)623556_EN.pdf) (URL 9)

Izbori za zastupnike u Hrvatski sabor (11.09.2016.), Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske, <https://www.izbori.hr/site/>, <https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/index.html#/app/parlament-2016>

Predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar – Kitarović, uloge i dužnosti, www.predsjednica.hr/, <http://predsjednica.hr/stranica/4/>

OpenStreetMap, www.openstreetmap.org

NN 144/2012 (21.12.2012.), Zakon o registru birača, Narodne Novine, www.nn.hr, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2012_12_144_3073.html

NN 145/2010 (24.12.2010.), Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, www.nn.hr, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2010_12_145_3671.html

Prilozi

Slika 1: Globalizacija

Slika 2: Broj pripadnika hrvatske dijasporo po državama svijeta

Slika 3: Anketa o namjeri povratka hrvatskih iseljenika u Hrvatsku 18.12.2014.

Slika 4: Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Europe te malog dijela Azije i Afrike

Slika 5: Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Azije, Australije i Oceanije te malog dijela Afrike i Europe

Slika 6: Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Afrike i dijela Azije

Slika 7: Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u država Sjeverne i Srednje Amerike

Slika 8: Kako je glasovala hrvatska dijaspora u drugom krugu predsjedničkih izbora 2014./2015. u državama Južne Amerike

Slika 9: Hrvati u Sydneyu sa slikom Franje Tuđmana 1991. godine

Slika 10: Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Europe te dijela Afrike i Azije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Slika 11: Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području dijela Azije te Australije i Oceanije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Slika 12: Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Sjeverne i Srednje Amerike na parlamentarnim izborima 2016. godine

Slika 13: Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Južne Amerike na parlamentarnim izborima 2016. godine

Slika 14: Biračka mjesta za hrvatsku dijasporu na području Afrike i dijela Azije na parlamentarnim izborima 2016. godine

Tablica 1: Političko predstavljanje dijasporo u Hrvatskom saboru od 1995. do 2007.

Tablica 2: Političko predstavljanje dijasporo u Hrvatskom saboru 2011. godine

Tablica 3: Izlaznost birača u dijaspori na hrvatski političkim izborima u razdoblju 1995. – 2010

Tablica 4: Usporedba glasovanja državljana bez prebivališta u Republici Hrvatskoj na parlamentarnim izborima 2007. u BiH i „ostatku svijeta“

Tablica 5: Političko predstavljanje dijaspore u parlamentima 10 država

Tablica 6: Argumenti ZA i PROTIV uvođenja prava glasa za dijasporu